

60.  
1884  
72

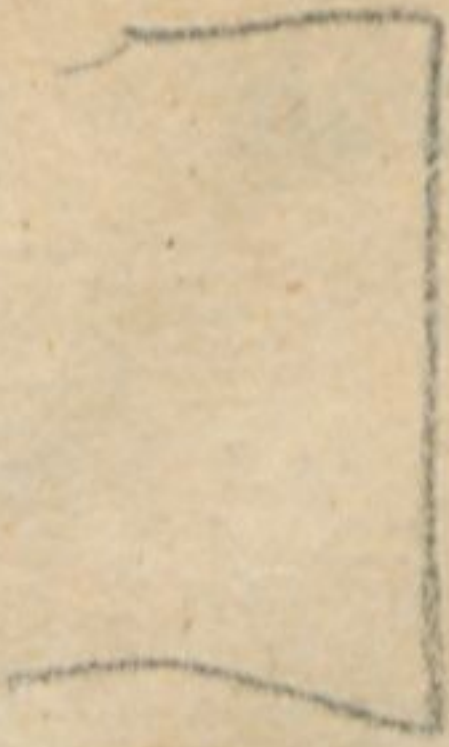
8  
706

130





1. Calvini s. Joh. Catechismus, Colonia, 1554.  
 2. Hoffer s. Joh. Icones Catechesear, Wittenberg, 1560.  
 3. Jacobi s. Leon. Euchiridion principiorum locorum s. Scripturae Lipsiae 1552.  
 4. Chytricus s. Dav. De vera Dei Agnitio, Naumburg 1584.



5. Clearius / Joh. /  
de Papatu fugiens  
Halo, 1542



*Faint, illegible handwritten text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.*



# CATECHISMVS

ECCLESIAE GENEVENSIS,

*hoc est, formula erudiendi  
pueros in doctrina  
Christi.*

*Authore Ioan. Caluino.*



COLONIAE AGRIPPINAE

*Apud Ioannem Ossenbrug.*

M. D. LIII.

36



**I O A N N E S C A L V I**  
**N V S F I D E L I B V S C H R I S T I M I N I**  
*stris, qui per Frisiam Orientalem puram*  
*Euangelij doctrinam annunciant.*

**C**V M huc modis omnibus eniti nos conueni-  
at, ut inter nos reluceat illa, quæ tantopere à  
Paulo cōmendatur, fidei unitas: ad hunc certè finem  
potissimum solennis fidei professio, quæ Baptismo cō-  
muni annexa est, debebat referri. Proinde hic non  
perpetuum modo inter omnes consensum in pietatis  
doctrina constare: sed unam quoq; ecclesijs omnibus  
esse Catechismi formam, optandum esset. Verū quia  
multas ob causas uix unquā id poterit obtineri, quin  
sua quæq; ecclesia propriam habeat, non est uehe-  
mentius pugnandum, modo tamen ea sit in docendi  
modo uarietas, qua ad unum Christum dirigamur om-  
nes, cuius ueritate inter nos copulati, sic in unum cor-  
pus coalescamus unumq; spiritū, ut eodem simul ore,  
quæcunq; ad fidei summam spectant, prædicemus. Ad  
hunc scopum qui non intendunt Catechistæ, præter-  
quàm quòd dissidij materiam in religione serendo,  
capitaliter nocent Ecclesiæ, impiam quoq; baptis-  
mi prophanationem inducunt. Quæ enim amplius bap-  
tismi utilitas, nisi maneat hoc fundamentum, ut con-  
sentiamus omnes in unam fidem? Quò diligentius ca-  
uere

P R A E F A T I O.

uere debent, qui Catechismos edunt in publicum, ne quid temere proferendo, non in praesens modo, sed etiam ad posteros, tum grauem pietati noxam, tum exitiale Ecclesiae uulnus infligant. Hoc ideo praefari uolui, ut id me quoque, sicuti par erat, non postremo loco spectasse, testatum esset lectoribus, ne quid in isto meo Catechismo traderem, nisi receptae inter omnes pios doctrinae consentaneum. Atque id ipsum, quod profiteor, non uanum esse comperient, qui candorem in legendo sanumque iudicium adhibuerint. Certe me consecutum esse confido, ut labor meus bonis omnibus, si non satisfaciat, gratus tamen sit, ut qui utilis ab ipsis censeatur. Quod autem latinum feci, in eo si forte quibusdam non probabitur meum consilium, eius tamen multae rationes mihi constant, quas nunc referre omnes, nihil attinet: eas tantum eligam, quae ad uitandam reprehensionem sufficere uideantur. Primum in hoc tam confuso dissipatoque Christiani nominis statu utile esse iudico, extare publica testimonia quibus ecclesiae, quae longis alioqui locorum spacijs dissiatae, consentientem habent in Christo doctrinam se mutuo agnoscant. Praeterquam enim quod ad mutuam confirmationem non parum istud ualet: quid magis expetendum, quam sibi ultro citroque gratulantes, pijs uotis aliae alias domino commendent, solebant

A Z          olim

P R A E F A T I O.

Olim in hunc finem Episcopi, cum adhuc staret inter  
 omnes uigeretq; fidei consensus, synodales epistolas  
 trans mare mittere: quibus, tanquam tesseriis, sacram  
 inter ecclesias communionē sancirent. Quanto nunc,  
 in hac tam horrenda Christiani orbis uastitate, ma-  
 gis necesse est, paucas ecclesias, quæ Deum rite inuo-  
 cant, & eas quidem dispersas, & undiq; circumse-  
 ptas profanis Antichristi synagogis, hoc sanctæ cons-  
iunctionis symbolum dare uicissim & accipere, unde  
 ad illum, quem dixi, complexum incitentur? Quod si  
 hoc adeo est hodie necessarium: quid de posteritate  
 sentiemus? De qua ego sic sum anxius, ut tamen uix  
 cogitare audeam. Nisi enim mirabiliter Deus è cælo  
 succurrerit, uidere mihi uideor extremam barba-  
 riam impendere orbi. Atq; utinam non paulo post  
 sentiant filij nostri, fuisse hoc uerum potius uaticin-  
 nium, quàm coniecturam. Quo magis elaborandum  
 nobis est, ut qualescunq; ecclesie reliquias, quæ post  
 mortem nostram restabunt, uel etiã emergent, scri-  
 ptis nostris colligamus. Et alia quidem scriptorũ ge-  
 nera, quis noster omnium fuerit in religione sensus,  
 ostendent, sed illustriore documento quã inter se ha-  
 buerint ecclesie nostræ doctrinæ concordiam, perspi-  
ci non poterit, quã ex Catechismis. Illic enim nõ mo-  
 do quid semel docuerit unus homo, aut alter, appare-  
 bit:



P R A E F A T I O.

bit: sed quibus à pueritia rudimētis imbuti perpetuo fuerint apud nos docti simul atq; indocti, ut haberēt hoc omnes fideles, quasi solenne Christianae cōmunio nis symbolū. Atq; hæc sane præcipua mihi fuit edendi huius Catechismi ratio. Valuit tamen nō parū hæc quoq; altera, quòd eū à plurimis desiderari audiebā, quia lectū non indignum fore sperarent. Iudicionē id an errore, pronunciare non est meū, sed eorū tamen uoto morē gerere æquū fuit. Quinetiam iniecta mihi propemodam necessitas erat, ne liceret impune detrectare. Nā cum ante annos septem edita à me esset breuis religionis summa sub Catechismi nomine: uerebar nisi, hoc in medium prolato, anteuertem, ne illa, quod nolebam, rursus excuderetur. Bono igitur publico si uellem cōsultū, curare me oportuit, ut hic, quem ego præferbam, locū occuparet. Præterea ad exemplum pertinere arbitror, re ipsa testatum fieri mundo, nos qui Ecclesiæ restitutionē molimur, ubiq; in hanc partem fideliter incumbere, ut saltem Catechismi usus, q̄ aliquot antehac seculis sub Papatu abolitus fuit, nunc quasi postliminio redeat. Nam neq; satis pro sua utilitate cōmendari potest sanctū hoc institutum: nec Papistis satis exprobrari tam flagitiosa corruptela, quòd illud in pueriles uertendo ineptis, non modo sustulerūt è medio, sed eo quoq; ad im-

## P R A E F A T I O.

pure & impie superstitionis pretextū turpiter sunt  
abusi. Adulterinam enim illam cōfirmationem, quam  
in eius locum subrogarunt, instar meretricis magno  
ceremoniarum splendore, multisq; pomparum fucis  
sine modo ornant: quinetiam dū ornare uolunt, ex-  
ecrandis blasphemijs adornant, dum sacramentum  
esse iactant baptismo dignius, uocantq; semichristia-  
nos, quicumq; scetido suo oleo non fuerint infecti: in-  
terim uero tota eorum actio nihil quā histrionicas  
gesticulationes continet: uel potius lasciuos simia-  
rum lusus, absq; ulla emulationis arte.

Vos aut fratres mihi in domino chariss. qbus ipsum  
nuncuparē, ideo elegi, quia praterq; quod me amari  
à uobis, & plerosq; etiā uestrū scriptis meis delecta-  
ri nonnulli ex uestro coetu mihi indicauerāt: id quoq;  
nominatim postularāt à me per literas, ut hūc laborē  
sua gratia suscipere. Alioq; una illa satis iusta futura  
erat ratio, q; pridē ex piorū & grauiū uirorū relatu  
ea de uobis intellexi, quae animū uobis meum penitus  
obstringerent. Nūc uero, quod uos sponte facturos cō-  
fido, peto tamē à uobis, ut hoc beneuolentiæ erga uos  
meæ testimoniū boni uelitis cōsulere. Valete. Domi-  
nus uos sapientiæ, prudētiae, zeli, & fortitudinis spiri-  
tu indies magis ac magis augeat in ecclesiae suae aedifi-  
cationem. Geneuae. 4. Calendas Decembris.

DE

# DE FIDE

Minister.



VIS humane vite precipuus est finis?

Puer.

Vt Deum, à quo conditi sunt homines ipsi nouerint.

Minister.

Quid causæ habes, cur hoc dicas?

Puer.

Quoniam nos ideo creauit, & collocauit in hoc mundo, quò glorificetur in nobis. Et sane uitam nostram, cuius ipse est initium, æquum est in eius gloriam referri.

M.

Quod uero est summum bonum hominis?

P.

Illud ipsum.

M.

Quamobrem id tibi summum bonum habetur?

P.

Quia eo sublato, infœlicior est nostra conditio, quàm quorumuis brutorum.

A

A

M. Ergo,

DE FIDE.

M.

Ergo, uel inde satis perspicimus, nihil posse homi-  
ni infortunius contingere, quam Deo non uiuere.

P.

Sic res habet.

M.

Porro quanam uera est ac recta Dei cognitio?

P.

Vbi ita cognoscitur, ut suus illi ac debitus exhibea-  
tur honor.

M.

Quanam uero eius rite honorandi est ratio?

P.

Si in eo sita sit tota nostra fiducia: si illum tota  
uita colere uoluntati eius obsequendo, studeamus: si  
eum quoties aliqua nos urget necessitas, inuocemus,  
salutem in eo quærentes, & quidquid expeti potest  
bonorum: si postremo, tum corde, tum ore illum bono-  
rum omnium solum authorem agnoscamus.

M.

Verum ut hæc discutiantur ordine, & fusius ex-  
plicentur: quod in hac tua petitione primum est cap-  
put?

P.

Vt totam in Deo fiduciam nostram collocemus.

M.

Qualiter autem id fiet?

P. Vbi

DE FIDE.

P.

Vbi omnipotentem nouerimus, & perfecte bonum.

M.

Satis ne hoc est?

P.

Nequaquam.

M.

Quamobrem?

P.

Quia indigni sumus, quibus adiuuandis potentiam exerat, & in quorum salutem, quam bonus sit, ostendat.

M.

Quid ergo præterea opus est?

P.

Nempe ut cum animo suo quisque nostrum statuat ab ipso se diligere, eumque sibi & patrem esse uelle, & salutis authorem.

M.

Vnde autem nobis id constabit?

P.

Ex uerbo ipsius scilicet, ubi suam nobis misericordiam in Christo exponit, & de amore erga nos suo testatur.

M.

Fiduciam ergo in Deo collocandam fundamentum ac principium est, eum in Christo nouisse.

P.

A S

Omnia

## DE FIDE.

Omnino.

M.

Nunc, quænam sit huius cognitionis summa, paucis audire abs te uelim.

P.

In fidei confessione, uel potius in formula confessionis, quam inter se communem habent Christiani oēs, cōtinetur. Eam uulgo symbolum Apostolorū uocant, quod ab initio Ecclesiæ recepta semper fuerit inter omnes pios: & quod uel ab ore Apostolorū excepta fuerit, uel ex eorum scriptis fideliter collecta.

M.

Recita.

P.

Credo in Deum patrē omnipotentem, creatorem cœli & terræ: & in Iesum Christū filium eius unicū, dominum nostrū, qui cōceptus est ē Spiritu sancto, natus ex Maria uirgine, passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus, descendit ad inferos, tertia die resurrexit ex mortuis, ascendit in cœlum, sedet ad dexteram Dei patris, omnipotentis, inde uenturus ad iudicandum uiuos & mortuos. Credo in spiritum sanctū, sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum communionem, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, uitam eternam, Amen.

M. V.

## DE FIDE.

M.

Vt penitius intelligantur singula: in quot partes  
hanc confessionem diuidemus.

P.

In quatuor precipuas.

M.

Eas mihi recense.

P.

Prima ad Deum patrem spectabit: Secunda erit  
de filio eius Iesu Christo, quæ etiam totã redemptio-  
nis humanæ summam cõplectitur. Tertia erit de spi-  
ritu sancto. Quarta de Ecclesia, & diuinis in ipsam  
beneficijs.

M.

Cum non nisi unus sit Deus: cur hic mihi tres com-  
memoras, patrem, filium, & spiritum sanctum?

P.

Quoniam in una Dei essentia patrem intueri nos  
conuenit, tanquam principiũ & originem, primam  
uè rerum omnium causam: deinde filium, qui sit eter-  
na eius sapientia: postremo spiritũ sanctum, tanquam  
eius uirtutem per omnia quidem diffusam, quæ tas-  
men perpetuo in ipso resideat.

M.

Inde significas, nihil esse absurdi, si in una diuini-  
tate distincta constituamus has tres personas,  
Deumq;

DE FIDE.

Deumq; propterea non diuidi.

P.

Ita est.

M.

Recita iam primam partem?

P.

Credo in Deum patrem omnipotentem, creatorem  
rem coeli & terra.

M.

Cur patrem nominas?

P.

Christi primum quidem intuitu: qui & sapientia  
eius est, ab ipso genita ante omne tempus, & missus  
in hunc mundum, declaratus fuit eius filius. Hinc ta-  
men colligimus, cum Deus Iesu Christi sit pater, nos  
bis quoq; esse patrem.

M.

Quo sensu nomen illi omnipotentis tribuis?

P.

Non hoc modo potentiam ipsum habere, quam non  
exerceat: sed omnia ipsum habere sub potestate &  
manu: providentia sua gubernare mundum, arbitrio  
suo omnia constituere: omnibus creaturis, prout uisum  
est, imperare.

M.

Itaq;



## DE FIDE.

Itaq; nō ociosam Dei potentiam fingis: sed talem esse reputas, quæ manum operi semper admotam habeat: sic ut nihil, nisi per ipsum, eiusq; decreto, fiat.

P.

Sic est.

M.

Quorsum addis creatorem cœli & terræ?

P.

Quoniam per opera se nobis patefecit: in illis quoq; nobis quærendus est. Neq; enim essentia eius capax est mens nostra. Est igitur mundus ipse ueluti speculum quoddam, in quo eum possimus inspicere: quatenus eum cognoscere nostra refert.

M.

Per cœlum & terram an non quidquid præterea creaturarum extat, intelligis?

P.

Imo uerò: sed his duobus nominibus continentur omnes, quòd aut cœlestes sint omnes aut terrenæ.

M.

Cur autem Deum creatorem duntaxat nuncupas? cum tueri conseruareq; in suo statu creaturas multo sit præstantius, quam semel condidisse.

P.

Neq; uerò hac particula indicatur tantū, sic opera  
ra sua

## DE FIDE.

sa sua Deum semel creasse, ut illorum postea curam abiecerit. Quin potius sic habendum est, mundū, ut semel ab eo fuit conditus, ita nunc ab eo cōseruari: nec aliter & terram, & alia omnia stare, nisi quatenus eius uirtute & quasi manu sustentur. Præterea, cū sic omnia sub manu habeat: inde etiam cōficitur, summum esse moderatorem omnium ac Dominum. Itaq; ex quo creator est cœli ac terræ, intelligere cōuenit, eum esse unum, qui sapientia, bonitate, potentia totū naturæ cursum atq; ordinem regat: qui pluuie simul ac siccitatis, grandinum, aliarumq; tempestatū, ac serenitatis sit author: qui benignitate sua terram fecundet, eamq; rursus manum suam reducendo sterilem reddat: à quo sanitas simul ac morbi proueniāt: cuius deniq; imperio subiaceant omnia, & nutui obsequantur.

M.

De impijs autem & diabolicis quid sentiemus? an eos quoq; dicemus illi subesse?

P.

Quanq; spiritu eos suo nō gubernat: sua tamen potestate, tanquā freno eos coercet: ne mouere quidem se queāt, nisi quoad illis permittit. Quinetiam uoluntatis suæ facit ministros, ut in uiti ac præter suum consilium exequi, quod illi uisum fuerit, cogantur.

M.

Quid

DE FIDE.

Quid ad te ex eius rei cognitione utilitatis redit?

P.

Plurimum. Male enim ageretur nobiscū, si diabolis & impijs hominibus præter Dei uoluntatē quidaquam liceret. Adeoq; tranquillis animis nunquā esse mus, nos corū libidini expositos esse cogitantes. Verum tunc demum tuto conquiescimus, ubi frenari eos Dei arbitrio & tanquā in arte continere scimus, ne quid nisi eius permissu possint: cum præsertim Deum ipse nobis se tutorem fore salutisq; præsidem receperit.

M.

Nunc ad secundam partem ueniamus.

P.

Ea est: credere nos in Iesum Christum, filium eius unicum, Dominum nostrum.

M.

Quid præcipuè complectitur?

P.

Filium Dei nobis esse seruatorem: simulq; modis explicat, quo nos à morte redemerit, uitamq; acquisierit.

M.

Quid sibi uult nomen Iesu, quo eum appellas?

P.

Quod Græcis significat ἰσοδύναμος, Latini nomen proprium nomen non habent, quo bene uis eius exprimat

primatur

DE FIDE.

primatur. Itaq; saluatoris uocabulū uulgo receptum  
fuit. Porro filio Dei hāc appellationē indidit angelus  
ipsius Dei iussu. M.

Est ne hoc pluris, quan si homines illi indidissent?  
P.

Omnino. Nam cū sic nuncupari uelit Deus, talens  
quoq; esse prorsus necesse est.

M.

Quid deinde ualet nomen Christi?

P.

Hoc epitheto melius etiamnum exprimitur eius  
officiū, significat enim unctū esse à patre, in regē sa-  
cerdotē, ac prophetam. M.

Qui scis istud? P.

Quoniam ad hos tres usus scriptura unctionem  
accōmodat. Deinde hęc tria quę diximus, sape Chri-  
sto tribuit. M.

Sed quo olei genere unctus fuit?

P.

Nō uisibili: quale in consecrandis antiquis Regis-  
bus, Sacerdotibus & Prophetis fuit adhibitum, sed  
præstantiori: hoc est spiritus sancti gratia, quę ueris-  
tas est externæ illius unctionis.

M.

Quale uero hoc eius regnū est, quod cōmemoras?

P. Spie

## DE FIDE

P.

Spirituale, quod uerbo & spiritu Dei continetur: quæ iustitiam & uitam secum ferunt.

M.

Sacerdotium uero?

P.

Officium est ac prerogatiua, sistendi se in Dei conspectum, ad obtinendam gratiam: & sacrificij, quod illi acceptum sit, oblatione iram eius placandi.

M.

Iam quo sensu prophetam Christum nominas?

P.

Quia cum in mundum descendit, patris se legatum apud homines, & interpretem professus est, idque in eum finem, ut patris uoluntate ad plenum exposita, finem poneret reuelationibus omnibus & prophetijs.

M.

Sed percipis ne inde fructum aliquem?

P.

Imo non aliò spectant omnia hæc, nisi in bonum nostrum. Nam his donatus est Christus à patre, ut nobiscum ea communicet, quò ex eius plenitudine hauriamus omnes.

M.

Ediffere hoc mihi paulo fusius.

B

P. Spiritus

## DE FIDE.

P.

Spiritus sancto repletus, perfecta q; omniū eius domus opulentia cumulatus fuit, quo nobis ea impertiat, cuiq; scilicet pro mensura, quam nobis conuenire nouit pater, Ita ex ea, tanquam unico fonte haurimus, quidquid habemus bonorum spiritualium.

M.

Quid nobis confert eius regnum?

P.

Nempe quòd eius beneficio ad piē sancte q; uiuendum uindicati in libertatem conscientiarum, spiritualibus eius diuitijs instructi, potentia quoq; armamur, quæ ad perpetuos animarum nostrarū hostes, peccatum, carnem, Sathanam & mundum, uincendis sufficiat.

M.

Ad quid autem sacerdotium conducit?

P.

Primum, quòd hac ratione mediatur est noster qui nos patri reconciliet: deinde quod per eum accessus nobis patefactus est ad patrem, ut in eius conspectum cum fiducia prodeamus ipsi quoq;, nosq; & nostra omnia illi in sacrificium offeramus. Atq; ita collegas nos quodāmodo suos facit in sacerdotio.

M.

Restat prophetia.

P. C. 118

## DE FIDEI

P.

Cum filio Dei magisterij collatum sit munus in  
suos: finis est, ut uera eos patris cognitione illumi-  
net, erudiat eos in ueritate, & domesticos Dei disci-  
pulos efficiat.

M.

Huc ergo redeunt, quæ dixisti, omnia, Christi no-  
men tria officia comprehendere, quæ in filium con-  
tulit pater, ut uim eorum ac fructum in suos trans-  
fundat.

P.

Sic est.

M.

Cur filium Dei unicum nuncupas? cum hac quoque  
appellatione nos omnes dignetur Deus.

P.

Quod filij Dei sumus, non id habemus à natura:  
sed adoptione & gratia duntaxat, quòd nos eo loco  
habeat Deus. At Dominus Iesus, qui ex substantia  
patris est genitus, uniusque cum patre essentia est,  
optimo iure filius Dei unicus uocatur: cum solus sit  
natura.

M.

Intelligis ergo, hunc honorem eius esse proprium,  
qui naturæ iure illi debeat: nobis cum autem gra-  
tuito beneficio communicari, quatenus sumus eius  
membra.

B 2

P. Omnia.

## DE FIDE.

P.

Omnino itaq; eius communicationis intuitu, alio  
bi nominatur primogenitus inter multos fratres.

M.

Qualiter Dominum esse nostrum intelligis?

P.

Sicut à patre constitutus est: ut sub imperio suo  
nos habeat, ut Dei regnum administrèt in cœlo &  
in terra, sitq; hominum caput & angelorum.

M.

Quid sibi uult quod postea sequitur.

P.

Modum ostendit, quo filius unctus est à patre,  
ut nobis esset saluator. Nempe, quòd assumpta car-  
ne nostra ijs perfunctus est omnibus, quæ ad salu-  
tem nostram erant necessaria: sicut hic recēsentur.

M.

Quid his duabus sententijs significas, concep-  
tum esse ex spiritu sancto, natum ex Maria uirgine?

P.

Formatum in utero uirginis fuisse, ex eius sub-  
stantia, ut esset uerum semen Dauidis, qualiter uo-  
ticipinijs prophetarum prædictum fuerat: id tamen  
mirifica arcanaq; uirtute fuisse effectum, absq; ui-  
rili coitu.

M.

Eratns



## DE FIDE.

Eratne igitur operaprecium, ut carnem nostram indueret?

P.

Maxime. Quia inobedientiam ab homine admissam in Deum necesse erat in humana quoque natura expiari. Nec uero aliter mediator esse noster poterat, ad conciliationem dei & hominum peragendam.

M.

Christum ergo oportuisse hominem fieri dicis: ut tanquam in persona nostra salutis nostrae partes impleret.

P.

Ita sentio. Nam ab ipso mutuemur oportet, quid quid nobis apud nos deest: quod fieri aliter nequit.

M.

Verum, cur id à spiritu sancto effectum est, ac non potius communi usitataque generationis forma?

P.

Quoniam Penitus corruptum est humanum semen: in generatione filij Dei intercedere spiritus sancti opus decuit: ne hac contagione attingeretur: sed esset puritate perfectissima praeditus.

M.

Hinc ergo discimus, eum qui alios sanctificat, immunem ab omni macula esse: puritateque, ut ita loquar, originali fuisse ab utero praeditum, ut totus Deo

B 5

sacra

DE FIDE.

sacer esset, nulla humani generis labe inquinatus.

P.

Sic intelligo.

P.

M. Cur à natalibus protinus ad mortem, ommissa tota eius vitæ historia transilisti?

P.

Quia hic non tractantur, nisi quæ redemptionis nostræ ita sunt propria, ut eius substantiâ quodammodo in se contineant.

M.

Cur non simpliciter uno uerbo mortuum fuisse dicis: sed præsidis quoq; nomen adijcis, sub quo sit passus.

P.

Id non ad historię fidem modo spectat: sed ut sciamus mortem eius coniunctam cum damnatione fuisse.

M.

Expone hoc clarius.

P.

Mortuus est, ut pena nobis debita desungeretur, atq; hoc modo ab ea nos eximeret. Cum autem omnes nos, sicuti peccatores sumus, obnoxij essemus Dei iudicio, quo uicem nostrâ subiret, sisti in conspectum terreni iudicis uoluit, damnariq; eius

ore,

## DE FIDE.

ore, ut coram cœlesti Dei tribunali absolueremur.

M.

Atqui in fontem Pilatus eum pronunciat. Itaque non damnat pro malefico.

P.

Utrunq; animaduvertere cōuenit. Ideo enim eius innocentia testimonium reddit iudex, ut testatum fiat, non ob propria ipsum maledicta plecti, sed nostra: solenni tamen ritu interea damnatur eiusdem sententia, ut palam fiat, iudicium quod merebamur, tanq̄ uadem nostrum subire, quo nos à reatu liberet

M.

Bene dictum. Nam si peccator esset, non idoneus uas esset, ad soluendam alieni peccati poenam. Ut tamen eius damnatio nobis in absolutionem cederet, censeretur eum inter maleficos oportuit.

P.

Sic intelligo.

M.

Quod crucifixus fuit, an plus habet momenti, quam si alio quolibet mortis genere affectus foret?

P.

Omnino: quemadmodum etiam admonet Paulus, dum in ligno suspensum scribit, ut nostram in se maledictionem susciperet, quò ab ea solueremur. Genus enim illud mortis execratione damnatum erat.

B

4

M. Quidē

## DE FIDE.

M.

Quid? an non irrogatur filio Dei contumelia,  
cum dicitur maledictioni fuisse subiectus, etiam cor  
ram Deo?

P.

Minime. Siquidem cum recipiendo aboleuit: nec  
uero desijt interea esse benedictus, quò nos sua be-  
nedictione perfunderet.

M.

Prosequere.

P.

Quandoquidem mors, supplicium erat hominì  
impositum peccati causa, eam filius Dei pertulit, &  
perferendo uicit. Atq; ut melius patefieret uera  
morte ipsum defungi, collocari in sepulchro, instar  
aliorum hominum, uoluit.

M.

Verum non uidetur quidquam ad nos utilitatis  
ex hac uictoria redire, cum nihilominus moriamur.

P.

Nihil obstat. Neq; enim aliud nunc est mors fide-  
libus, quam transitus in uitam meliorem.

M.

Hinc sequitur, non amplius exhorrendam esse  
mortem, ac si res esset formidabilis: sed intrepido a-  
nimo sequendum esse ducem nostrum Christum qui  
sicut

## DE FIDE.

*Sicut non perijt in morte, ita perire nos non patietur.*

P.

*Sic agendum est.*

M.

*Quod de eius ad inferos descensu mox adiectum est, quem sensum habet?*

P.

*Eum nō communem tantum mortem fuisse percipsum, quæ est animæ à corpore seperatio: sed etiā dolores mortis, sicut Petrus uocat. Hoc autem nomine horribiles angustias intelligo, quibus eius anima constricta fuit.*

M.

*Cedo mihi huius rei causam ac modum.*

P.

*Quia ut pro peccatoribus satisfaceret, coram Dei tribunali se sistebat, torqueri hac anxietate eius conscientiam oportebat, ac si derelictus à Deo esset: imo ac si Deum haberet infectam. In his angustijs erat, cum exclamaret ad patrem. Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?*

M.

*Eratne igitur illi offensus pater?*

P.

*Nequaquam. Sed hanc in eum seueritatem exercuit, ut impleretur quod prædictū fuerat per Iesaiā:*

B 5 ipsum

## DE FIDE.

ipsum percussum fuisse manu Dei propter peccata  
nostra: uulneratum propter iniquitates nostras.

M.

Verum Deus cum sit, qui potuit eiusmodi pauos  
se corripere, ac si derelictus à Deo esset?

P.

Sic habendum est: secundum humanæ nature af-  
fectum, eò redactum fuisse necessitatis. Quod ut fieret,  
paulisper interea delitescerebat eius diuinitas,  
hoc est, uim suam non exerebat.

M.

Qui tamen fieri rursus potest, ut Christus qui  
salus est mundi, huic damnationi subiectus fuerit?

P.

Non ita illam subiit, ut sub ea maneret. Sic enim  
istis, quos dixi, paucioribus correptus fuit, ut non fue-  
rit oppressus. Sed potius luctatus cum potestate in-  
ferorum, eam subegit ac fregit.

M.

Hinc colligimus, quid differat conscientie tor-  
mentum quod sustinuit, ab eo quo cruciantur peccatores,  
quos Dei irati manus persequitur. Nam  
quod in illo temporarium fuit, in his est perpetuum.  
Et quod illi uice duntaxat aculei fuit ad eum pun-  
gendum: his est letalis gladius, ad cor, ut ita dicam,  
sarcinandum.

P. Sic

## DEI FIDEI

P. M

Sic est. Neq; enim eiusmodi angustijs obsessus filius Dei, sperare in patrem desijt. At peccatores Dei iudicio damnati in desperationem ruunt, fremunt aduersus ipsum, et usq; ad apertas blasphemias prosiliunt.

M. O. aliquid nobis inquit

Hinc ne possumus elicere, quem ex Christi morte fructum percipiant fideles.

P. Per omnia secula Amen

Omnino. Ac principio quidem, uidemus esse sacrificium, quo peccata nostra expiauit coram Deo, atque ita placata ira Dei, nos cum eo in gratiam reduxit. Deinde sanguinem eius lauacrum esse, quo anime nostrae maculis omnibus purgentur. Postremo, deletam esse peccatorum nostrorum memoriam, ne unquam in Dei conspectum ueniant: atq; ita in ductum abolitumq; fuisse chirographum, quo retenebamur.

M. P

Nihil ne preterea utilitatis nobis affert.

P. M

Imo uero. Nam et eius beneficio, siquidem uera sumus membra Christi, uetus homo noster crucifigitur, aboletur corpus peccati, ne amplius regnent prae carnis concupiscentia in nobis.

M. Perge

M. Perge

## DE FIDE.

M.

Perge reliquis.

P.

Sequitur, tertio ipsum die resurrexisse ex mortuis. Quo uictorem se peccati & mortis demonstrauit. Sua enim resurrectione mortem deuorauit, abrupit diaboli uincula, & totam eius potentiam redegit in nihilum.

M.

Quotuplex ex hac resurrectione fructus nobis prouenit?

P.

Triples. Nam & iustitia nobis iam acquisita: & certum nobis est pignus futuræ nostræ immortalitatis: & iam nunc eius uirtute suscitamur in uitæ nouitatem, ut pure sancteque uiuendo Dei uoluntati obsequamur.

M.

Persequamur reliqua.

P.

Ascendit in cœlum,

M.

Sed an sic ascendit, ut non sit amplius in terra?

P.

Sic. Postquam enim omnibus persunctus fuerat, quæ illi à patre iniuncta fuerant, quæque in salutem nostram

nostram



## DE FIDE.

nostram erant, nihil opus erat, diutius eum in terris  
versari.

M.

Quid ex hac ascensione boni consequimur?

P.

Duplex est fructus. Nam quatenus coelum ingres-  
sus est Christus nostro nomine, sicut in terram nos-  
tra causa descenderat, aditum illuc nobis quoque pa-  
tescit: ut iam aperta sit nobis ianua, quae propter  
peccatum ante clausa erat. Deinde in conspectu Dei  
comparet pro nobis intercessor & patronus.

M.

Verum, an Christus in coelum se recipiendo sic a  
nobis recessit, ut iam nobiscum esse desierit.

P.

Minime. Contra enim recepit, se nobiscum fore,  
usque ad finem seculi.

M.

Quod autem nobiscum habitat, id ne de corporis  
presentia intelligendum est?

P.

Non. Alia enim ratio est corporis, quod in coe-  
lum receptum est; alia uirtutis, quae ubique est diffusa.

M.

Quo sensu eum dicis sedere ad patris dexteram?

P.

Haec uerba significant, patrem illi coeli & terrae  
imperium

DE FIDE.

Imperium contulisse ut omnia gubernet.

M.

Quid autem tibi significat dextera, & quid hæc  
sessio?

P.

Similitudo est à principibus sumpta, qui ad dex-  
tram suam collocare solent quibus uices suas com-  
mendant.

M.

Non ergo aliud intelligis, quam quod tradit Pau-  
lus, Nempe constitutum esse Christum caput Eccle-  
siae, & supra omnes principatus euectum, nomen  
adeptum esse, quod sit supra omne nomen.

P.

Ita ut dicis.

M.

Transcamus ad alia.

P.

Inde uenturus est, ad iudicandum uiuos & mor-  
tuos. Quorum uerborum sensus est, palam e coelo uen-  
turum ad iudicandum orbem, sicut ascendere uisus est.

M.

Cum iudicij dies futurus non sit ante finem seculi:  
quomodo tunc ex hominibus fore aliquos supersti-  
tos dicis? quandoquidem omnibus constitutum est,  
semel mori.

P.

Hanc questionem soluit Paulus, cum eos, qui tunc  
supere

## DE FIDE.

supererunt, subita mutatione innouatum iri tradit :  
ut abolita carnis corruptione induat incorruptionē

M.

Tu ergo hanc mutationem mortis instar illis fore  
intelligis: quod primæ naturæ futura sit abolitio,  
et alterius noue initium.

P.

Sic sentio.

M.

An aliquod inde gaudium recipiunt nostræ con-  
scientiæ, quod Christus semel futurus sit mundi  
iudex?

P.

Recipiunt, et quidem singulare. Certo enim nõ  
nisi in salutem nostram uenturum scimus.

M.

Non ergo reformidare nos conuenit hoc iudicium,  
ut nobis horrorem incutiat.

P.

Minime uero: quando non nisi ad eius iudicis tri-  
bunal stabimus, qui patronus quoq; noster est: quiq;  
nos in fidem clientelamq; suam suscepit.

M.

Veniamus iam ad tertiam partem.

P.

Est et de fide in spiritum sanctum.

M. Quid

DE FIDE.

M.

Quid uero nobis confert?

P.

Nempe huc spectat, ut nouerimus Deum, sicuti  
nos per filium redemit & seruauit: ita per spiritum  
facere nos huius redemptionis ac salutis compotes.

M.

Quomodo?

P.

Quemadmodum purgationem habemus in Chri-  
sti sanguine: sic eo aspergi conscientias nostras ne-  
cesse est, ut abluantur.

M.

Hoc clariori etiam nunquam expositione indiget.

P.

Intelligo spiritum Dei, dum in cordibus nostris  
habitat, efficere, ut Christi uirtutē sentiamus. Nam  
ut Christi beneficia mente cōcipiamus, hoc fit spiri-  
tus sancti illuminatione, eius persuasione fit, ut cor-  
dibus nostris obsignentur. Deniq; solus ipse dat illis  
in nobis locum. Regenerat nos, facitq; ut simus no-  
uæ creaturæ. Proinde quæcumq; nobis offeruntur in  
Christo dona, ea spiritus uirtute recipimus.

M.

Pergamus.

P.

Sequitur quarta pars: in qua confitemur nos cre-  
dere

DE FIDE.

tere unam sanctam ecclesiam catholicam.

M.

Quid est ecclesia?

P.

Corpus ac societas fidelium, quos Deus ad vitam eternam predestinavit.

M.

Estne hoc etiam caput creditu necessarium?

P.

Imo uerò, nisi facere uelimus ociosam Christi mortem & pro nihilo ducere, quicquid haectenus relatū est: Hic enim unus est omnium effectus, ut sit ecclesia.

M.

De causa ergo salutis fuisse haectenus tractatum, eiusq; fundamentū ostensum intelligis, cū exponeres Christi meriti et intercessionem nos fuisse in amore à Deo receptos: & hanc gratiam spiritus uirtute in nobis confirmari. Nunc nero explicari horum omnium effectum, quo certior ex re ipsa fides constet.

P.

Ita res habet

M.

Porro Ecclesiam quo sensu nominas sanctam?

P.

Quia scilicet quoscunq; elegit Deus, eos iustificat reformatq; in sanctitatem ac uitae innocentiam, quò

C.

in illis.

## DE FIDE.

in illis reluceat sua gloria. Atq; id est quod uult Paulus, cum admonet, Christum, ecclesiam, quam redemit, sanctificasse, ut sit gloriosa puraq; ab omni macula.

M.

Quid sibi uult epitheton catholice uel uniuersalis?

P.

Eo docemur, sicut unum est fidelium omnium caput, ita omnes in unum corpus coalescere oportere, ut una sit ecclesia per totum orbem diffusa: non plures.

M.

Quid autem ualet illud, quod continuo de sanctarum communionem additur?

P.

Ad exprimendam clarius, quae inter ecclesiae membra est, unitatem hoc positum est. simul indicatur, quid quid beneficiorum largitur Deus ecclesiae incommuni omnium bonum spectare: cum inter se omnes communionem habeant.

M.

Verum, estne haec, quam Ecclesiae tribuis, sanctitatis iam perfecta?

P.

Nondum: quamdiu scilicet in hoc mundo militat. Laborat enim semper infirmitatibus: nec unquam uitiorum reliquijs penitus purgabitur, donec Christo suo capiti, a quo sanctificatur, plenum adhaereat.

M. Potest.

D E FIDE.

M.

Potestne autem hæc ecclesia aliter cognosci, quã  
cũ fide creditur? P.

Est quidem & uisibilis Dei ecclesia, quam nobis  
certis indicijs notisq; descripsit: sed hic proprie de  
eorum congregatione agitur, quos arcana sua electio  
ne adoptauit in salutem. Ea autem nec cernitur pere  
petuo oculis, nec signis dignoscitur.

M.

Quid deinde sequitur?

P.

Credo remissionem peccatorum.

M.

Quid tibi remissionis uerbum significat?

P.

Deum gratuita sua bonitate ignoscere, ac condo  
nare peccata fidelibus, ne in iudicium uocentur, aut  
exigatur de illis pena.

M.

Hinc sequitur, nos satisfactionibus proprijs nequa  
quam promereri quam à domino peccatorum ueniã  
obtinemus. P.

Verum. Vnus enim Christus, pœnam soluendo, sa  
tisfactione defunctus est. Quantum ad nos, nihil nos  
bis compensationis suppetit, quod Deo asseramus:  
sed ex mera eius liberalitate gratuitum hoc benefi  
cium recepimus.

C

2

CUR

DE FIDE. B. D.

M.

Cur peccatorum remissionem subnectis ecclesie?

P.

Quia eam nemo consequitur quin & coadunatus fuerit ante populum Dei & unitatem Christi corpore perseueranter ad finem usque colat: eoque modo testatum faciat, uerum se esse ecclesie membrum.

M.

Hac ratione constituis extra ecclesiam non nisi damnationem & exitium esse.

P.

Omnino. Qui enim discessionem faciunt à Christi corpore, factionibusque scindunt eius unitatem, ipsa spes omnis salutis præcisa est, quantisper manent in eiusmodi dissidio.

M.

Recita quod superest.

P.

Credo resurrectionem carnis, & uitam eternam.

M.

Quorsum hoc caput in fidei confessione ponitur?

P.

Vt admoneamur, non esse sitam in terra nostram felicitatem. Cuius cognitionis duplex est utilitas ac usus. Inde primum docemur ita hunc mundum nobis incolendum esse tanquam inquilinis ut de migratione  
asidue.



## DE FIDE.

assidue cogitemus, nec corda nostra sinamus impleri  
cari cogitationibus terrenis. Deinde, utcumque adhuc  
nos lateat, & ab oculis nostris absconditus sit fructus  
gratie in Christo nobis collatae, ne propterea de-  
spondeamus animos: sed patienter sustineamus usque  
ad diem reuelationis.

M.

Quæ porro huius resurrectionis erit series?

P.

Qui ante mortui fuerint, recipient sua corpora,  
eadem scilicet quæ gestarunt: sed prædita noua qua-  
litate, hoc est, non amplius obnoxia morti nec corru-  
ptioni. Qui autem tunc erunt superstites: eos subita  
mutatione Deus mirabiliter excitabit.

M.

Sed eritne piorum simul & impiorum communis?

P.

Vna omnium erit resurrectio: sed conditio diuer-  
sa. Alij enim in salutem ac beatitudinem resurgent:  
alij in mortem & extremam miseriam.

M.

Cur ergo sola hic uita æterna commemoratur,  
inferorum nulla mentio?

P.

Quoniam nihil hic, nisi quod ad consolationem  
piarum mentium faciat, habetur: ideo recensentur

## DE FIDE.

tantummodo premia, quæ seruis suis Dominus præparauit. Itaque non additur, quæ sors impios maneat, quos scimus à regno Dei alienos esse.

M.

Ex quo fundamentum tenemus, cui imiti fides debet: inde elicere ueræ fidei definitionem promptum erit.

P.

Ita est: Sic autem licet, ut dicamus certam esse ac stabilem cognitionem paternæ erga nos Dei beneuolentia: sicut per Euangelium patrem se nobis Christi beneficio, ac saluatorem fore testatur.

M.

Eam ne concipimus à nobis, an à Deo recipimus.

P.

Docet scriptura, singulare esse Dei donum: et experientia id confirmat.

M.

Quam mihi experientiam dicis?

P.

Nempe, rudior est mens nostra, quam ut capere spirituales Dei sapientiam queat, quæ nobis per fidem reuelatur: et corda nostra propensiora sunt, uel ad diffidentiam uel ad peruersam nostri et creaturarum confidentiam, quam ut in Deo suo opte motu acquiescant. Verum spiritus sanctus illuminatione sua  
capaces

## DE FIDE.

capaces nos intelligendi facit ea, quæ captū, nostrum  
longe alioqui excederent: nosq; ad certam persuasio-  
nem format, salutis promissiones cordibus nostris  
obsignando.

M.

Quid nobis boni oritur ex hac fide, cum semel  
assecuti simus?

P.

Iustificat nos corā Deo: & hac iustitia hæredes  
nos vitæ æternæ facit.

M.

Quid? an non bonis operibus iustificantur homi-  
nes, cum sancte & innocenter uiuendo, approbare se  
Deo student?

P.

Si quisquā usq; adeo perfectus inueniretur: me-  
rito censeretur iustus posset. Verum cum omnes simus  
peccatores, multis modis rei coram Deo: aliūde ques-  
renda nobis est dignitas, quæ nos illi conciliet.

M.

Verū ita ne sordent, & adeo nullius precij sunt  
omnia hominum opera, ut gratiam coram Deo pro-  
mereri nequeant?

P.

Principio, quæcunq; à nobis manant, ut nostra  
proprie dicantur, uitiosa sunt; ac proinde

C 4

nihil

DE FIDE.

nihil possunt quam Deo displicere, & ab eo reijci.

M.

Dicis ergo antequam renati simus reformatiq;  
Dei spiritu, nihil posse nos quam peccare: uēadmo-  
dum arbor mala non nisi malos fructus profert?

P.

Profus ita est. Nam qualemcunq; speciem habeāt  
in oculis hominum: mala sunt nihilominus quamdiu  
cor prauum est: quod præcipue Deus intuetur.

M.

Hinc constituis, non posse nos ullis meritis Deum  
præuenire, aut prouocare eius beneficentiam. Quin  
potius quicquid tentemus aut aggrediamur operum,  
iræ ac damnationi eius subiacere.

P.

Sic sentio. Itaq; mera sua misericordia, nulloq;  
operum respectu nos gratis amplectitur in Christo,  
acceptosq; habet, illius iustitiam nobis acceptam fe-  
rendo, ac si nostra esset: peccata uero nostra nobis  
non imputando.

M.

Qualiter ergo dicis iustificari nos fide?

P.

Quoniam dum certa cordis fiducia amplectimur  
Euangelij promissiones, huius quam dico, iustitiæ  
possessionem quodammodo adipiscimur.

M. Hoc

## DE FIDE.

M.

Hoc ergo uis: iustitiam, ut nobis per Euangeliura  
offertur à Deo, ita fide à nobis recipi.

P.

Sic est.

M.

Verum, ex quo nos semel amplexus est Deus, an  
nō illi accepta sunt opera, quæ spiritus sancto nos diri  
gente facimus? P.

Placent illi: non propriae tamē dignitatis merito:  
sed quatenus suo fauore liberaliter ea dignatur.

M.

Atqui, cum è spiritus sancto prodeant: an non fauo  
rem promerentur?

P.

At nonnihil semper inquinamenti ex infirmitas  
et carnis admixtum est, quo uitiantur.

M.

Vnde igitur, aut qua ratione fiet, ut Deo placeat?

P.

Sola est fides, quæ gratiam illis conciliet: cū huic  
fiduciam certo innitimur, non uentura esse ad calculū  
summi iuris: quod Deus ad seueritatis suæ regulam  
exigere ipsa nolit, sed obtectis eorum uitijs, et sora  
dibus Christi puritate consepultis, eo loco habeat, ac  
si perfecta essent et absoluta.

C 5

M. VERUM

## DE FIDE.

M.

Verum, an inde colligemus, operibus iustificari hominem Christianum postquam à Deo uocatus est, aut operum merito consequi, ut à Deo diligatur, cuius dilectio uita aeterna nobis est?

P.

Nequaquam. Quin potius teneamus quòd scriptum est, neminem mortalium iustificari coram Deo posse: atq; ideo deprecemur, ne in iudicium nobiscum intret.

M.

Non tamen bona fidelium opera inutilia esse propterea iudicabimus.

P.

Minime uero. Neq; enim frustra mercedem illis Deus, tum in hoc mundo, tum in futura uita pollicetur. Verum ex gratuito Dei amore, tanquam ex fonte, emergit hæc merces: quia nos scilicet primum amplectitur in filios, deinde, cõsepulta uitiorum nostrorum memoria, quæ ex nobis prodeunt, fauore prosequitur.

M.

Sed an ne sic à bonis operibus separari hæc iustitia potest, ut qui hanc habet, illis careat?

P.

Fieri hoc nequit. Nam cum recipiamus fide Christum,

## DE FIDE.

stum, qualem se nobis offert: ipse uero non liberationem tantum nobis à morte & reconciliationem cum Deo promittat: sed spiritus sancti simul gratiam, qua in uitæ nouitatem regeneremur. Hæc coniungi necesse est, ne Christum à seipso distrahamus.

M.

Hinc sequitur, fidem esse radicem, ex qua nascantur omnia bona opera: tantum ab est, ut ab eorum studio nos reuocet.

P.

Omnino sic est: ac proinde tota Euangelij doctrina duobus his membris continetur: fide & poenitentia.

M.

Quid est poenitentia?

P.

Dissipientia odiumq; peccati, & amor iustitiæ, ex Dei timore profecta, quæ nos ad abnegationem usq; nostri, carnisq; mortificationem adducant, ut spiritui Dei regendos nos tradamus, ac omnes uitæ nostræ actiones ad diuinæ uoluntatis obsequium comparemus.

M.

Hoc uero secundum membrum fuit in diuisione, quam initio posuimus, cum tu ratione ostenderes rite colendi Dei.

P.

Verum: ac simul additū fuit, uerā hanc ac legitimā esse

## DE FIDE.

esse regulam colendi Dei, ut eius uoluntati obsequamur.

M.

Qui sic?

P.

Quoniam is demum illi probatur cultus, non quem confingere nobis libuerit: sed quem suo ipse arbitrio praescripserit.

M.

Quam autem uiuendi regulam nobis posuit.

## DE LEGE.

P.

Legem suam.

M.

Quid ea continet?

P.

Duabus partibus constat: quarum prior quatuor habet praecpta: altera sex. Ita decem omnino praecptis constat tota lex.

M.

Quis huius diuisionis est author?

P.

Deus ipse, qui in duas tabulas descriptam Moysi tradidit, et sepe testatus est redigi in decem uerba.

M.

Argumentum prioris tabulae quale est?

P. De



DE LEGE.

P.

De pietatis erga Deum officijs.

M.

Secundæ uero?

P.

Qualiter sit agendum cum hominibus: quid illis debeamus.

M.

Recita præceptum uel caput primum.

P.

Audi Israël: Ego sum Ichoua Deus tuus, qui te eduxi ex terra Egypti, domo seruitutis. Non habebis Deos alienos coram me.

M.

Nunc sensum uerborum expone.

P.

Initio, quadam ueluti præfatione utitur in totam legem. Nam cum Ichouam se nominat, ius sibi uindicat, et authoritatem iubendi. Deinde quò legi suæ gratiam apud nos conciliet, addit, se Deum esse nostrum. Perinde enim ualent hæc uerba, ac si seruatos rem nostrum se uocaret. Hoc autem beneficio cum nos dignatur: par est, ut nos illi uicissim exhibeamus in populum obsequentem.

M.

Verum quod continuò de liberatione subiicit, et  
fracto

DE LEGE.

fracto iugo seruitutis Aegyptiaca, an non ad Israëliticum populum, & cum quidem solum, peculiariter spectati? P.

Fateor quod ad corpus. Verum est alterum liberationis genus, quod ad omnes peræque homines pertinet. Nos enim omnes ex spiritali peccati seruitute, & diaboli tyrannide asseruit.

M.

Cur eius rei meminit, cum in legem suam præfari uellet? P.

Vt nos commonefaciat, summæ ingratitude reos fore, nisi totos illi nos in obsequium addixerimus.

M.

Quid autem hoc primo capite exigit?

P.

Vt suum illi soli honorem in solidum asseramus, neq; ullam eius partem transferamus aliò.

M.

Quis honor illius est proprius, quem aliò transcribere sit nefas? P.

Eum adorare, collocare in ipso nostram fiduciam, inuocare ipsum, illi deniq; omnia deferre, quæ in eius maiestatem competunt.

M.

Quorsum hæc particula adiecta est? corã facie mea.

P.

Cum

## DE LEGE.

Cum nihil tam reconditum sit quod eum lateat:  
sitq; occultarum cogitationum cognitor ac iudex: si-  
gnificat, non externæ modo confessionis honorem re-  
quirere: sed ueram quoq; pietatem cordis.

M.

Transeamus ad secundum caput.

P.

Non sculpes tibi simulachrum, neq; imaginem ul-  
lam effinges eorum quæ aut in coelo sunt sursum, aut  
deorsum in terra, aut in aquis sub terra. Non adorau-  
bis ea neq; coles. M.

Prohibetne in totum, ne aliquæ pingantur aut  
sculpantur imagines?

P.

Non: sed duo tantum hic uetat, ne quas faciamus  
imagines: uel Dei effingendi, uel adorandi causa.

M.

Cur Deum non licet uisibili figura exprimere?

P.

Quia nihil inter eum, qui spiritus est, æternus, in-  
comprehensibilis, & corporeâ, corruptibilem, mor-  
tuamq; figuram simile est.

M.

Iniuriam ergo fieri censes eius maiestati, cum in  
hunc modum representatur.

P.

Sic sentio.

M. Ques.

DE FIDE,

M.

Quænam hic adorationis species damnatur?

P.

Cum ad statuam uel imaginem nos conuertimus precaturi, coram ea nos prosternimus, genuū flexione aut alijs signis exhibemus illi honorem, ac si Deus illis se nobis representaret.

M.

Non ergo quamlibet simpliciter picturā uel sculpturam his uerbis damnari intelligendū est: sed tantum imagines prohibemur facere in hunc finem, tu in illis Deū uel queramus, uel colamus: siue, quod idē est, eas colamus in Dei honorē: aut quoquomodo illis ad superstitionem & idololatriam abutamur.

P.

Verum.

M.

Nunc in quem finem caput hoc referemus?

P.

Quemadmodum superiore unum se esse denunciat, quem coli oporteat & adorari: ita nunc quæ recta sit adorationis forma ostendit, quo nos ab omni superstitione alijsq; uitiosis & carnalibus figmentis reuocet.

M.

Pergamus.

P. Salus.

## DE LEGE.

P.

Sanctionem adiungit: se Iehouam esse Deum nostrum, fortem, zelotypum, qui uindictam iniquitatis patrum in filios, usq; in tertiam & quartam generationem, eorum qui se oderint.

M.

Cur mentionem fortitudinis suae facit?

P.

Eo significat, se ad gloriam suam uindicandam satis habere potentiae.

M.

Quid zelotypiae uocabulo indicat?

P.

Aequalem aut socium ferre non posse. Nam ut se nobis, pro infinita sua bonitate donauit: ita nos uult esse prorsus suos. Atq; haec animarum nostrarum est castitas, illi dicatas esse, & penitus adherere: sicut rursus adulterio pollui dicuntur, dum ab eo ad superstitionem deflectunt.

M.

Quo sensu hoc dictum est, ulcisci patrum iniquitatem in filios?

P.

Quo plus nobis incutiat terroris, non tantum de ijs qui offenderint, poenas sumpturum se minatur: sed eorum quoque sobolem fore maledictam.

D

M. At

DE LEGE.

M.

Atqui an hoc Dei equitati consentaneum est,  
quemque punire propter alterius noxam?

P.

Si qualis sit humani generis cōditio, reputamus:  
soluta est quæstio. Natura enim maledictioni obnox-  
ij sumus omnes; nec est quod de Deo cōqueramur,  
cū in hac sorte nos relinquit. Iam uero, sicut suā erga  
pios dilectionem, eorū posteritati benedicendo, de-  
monstrat: ita suam aduersus impios uindictam, eorū  
filios hac benedictione priuando, exequitur.

M.

Prosequere.

P.

Quo nos amabili etiam suauitate alliciat: miseria  
cordia usurū se promittit erga omnes, qui se diligūt,  
suaq; mandata obseruant.

M.

Intelligitne pij hominis innocētiā posteris omnis  
bus quāuis impijs, salutis fore?

P.

Nequaquā, sed hoc modo: suā benignitatē eo usq;  
effusurū erga fideles, ut in eorū gratiā eorū quoq; se  
liberis benignum exhibeat: non tantū res eorū pro-  
sperando, quod ad præsentem uitam: sed animas quos-  
que

DE LEGE

que ipsorum sanctificando, quò in grege suo censeantur.

M.

Atqui hoc perpetuum non esse apparet.

P.

Fateor. Quemadmodum enim liberum hoc sibi retinet, ut misericordem se, cum libuerit, impiorum liberis exhibeat: ita suam gratiam non adeo adstrinxit fidelium liberis, quin pro suo arbitrio repudiet ex illis quos uisum fuerit: sic tamen id temperat, ut promissionem hanc non uanam esse nec fallacem constet.

M.

Cur mille hic generationes, in poena uero damnatione tres duntaxat aut quatuor nominat?

P.

Quò significet, se ad humanitatē magis et beneficentiam, quā ad seueritatem propensum esse: sicut etiam alibi testatur, cum se ad ignoscendum facilem esse dicit, tardum uerò ad iram.

M.

Iam ad tertium.

P.

Non usurpabis nomen Iehouæ Dei tui frustra.

M.

Quis sensus?

P.

D 2

Vetab

DE LEGE

Vetat, ne Dei nomine abutamur, non peierando tantum, sed præter necessitatem iurā lo.

M.

Estne aliquis nominis Dei usus legitimus in iure iurando?

P.

Imo uerò: cum adhibetur ex iusta causa. Primum, asserendæ ueritati: deinde cum eius momenti est negocium, ut iurare par sit, ad mutuam inter homines charitatem, & concordiam.

M.

Verum an non longius spectat, quam ad cohibenda iuramenta, quibus profanatur Dei nomen, aut imminuitur eius honos?

P.

Proposita una specie, in uniuersum nos admonet, ne unquam in medium à nobis proferatur Dei nomē, nisi cum timore ac reuerentia, & in eum finem, ut gloriosum appareat. Nam cum sit sacrosanctum, cauere debemus omnibus modis, ne aut ipsum contemptui habere uideamur, aut alijs occasionem contemnendi præbeamus. M.

Quomodo hoc fiet?

P.

Si Deo eiusq; operibus non aliter cogitemus aut loquamur, quam in eius honorem.

M. Quid



DE LEGE.

M.

Quid sequitur?

P.

Sanctio, qua non fore innocentem denunciatur, qui nomen suum in uanum usurpauerit.

M.

Cum alibi pronunciet, se in legis suae transgressores uindicaturum: quid hic amplius continetur?

P.

Eo uoluit indicare, quāti nominis sui gloriam faciat: quo eius studiosiores simus, dum uidemus, paratam fore ultionem, si quis eam profanauerit.

M.

Veniamus ad quartum praeceptum.

P.

Recordare diem sabbathi, ut eum sanctifices. sex diebus operaberis, & facies omne opus tuum. septimus uero sabbatum est Domini Dei tui. Non facies in eo ullum opus, nec seruus tuus, nec ancilla, neque bos, neque asinus, neque inquilinus qui habitat inter portas suas. Nam sex diebus perfecit Deus coelum, terram, & mare, & quicquid in illis continetur. septimo quieuit. Itaque benedixit diei sabbathi, et eum sanctum sibi segregauit,

M.

iubente sex diebus laborare, ut septimo quiescas

D 3 mus

DE LEGE.

mus?

P.

Non simpliciter, uerū sex dies hominum laborio-  
rib. permittēs, septimū excipit, ut quieti destinetur.

M.

An quemuis laborem nobis interdicit?

P.

Hoc præceptū separatā & peculiarē habet ratio-  
nē. siquidē quietis obseruatio pars est ueterum cere-  
moniarum. Itaq; Christi aduentu abrogata fuit.

M.

Dicisne præceptū hoc ad Iudæos proprie spectare,  
ideoq; teporarium duntaxat fuisse?

P.

Nempe: quatenus ceremoniale est.

M.

Quid ergo? subest ne aliqd præter ceremoniam?

P.

Tribus ex causis datum fuit.

M.

Cedo mihi eas.

P.

Ad spiritualem quietem figurandam: ad conser-  
uationem politix ecclesiasticæ: ad seruorum subleua-  
tionem.

M.

Quid per spiritualem quietem intelligis?

Dum

## DE LEGE.

P.

Dū à proprijs operib. feriamur: quò Deus in nobis sua opa peragat. M.

Quæ porro feriandi ratio?

P.

Si carnem nostram crucifigimus, hoc est, renunciamus nostro ingenio ut Dei spiritu gubernemur.

M.

An id septimo quoq; die fieri satis est?

P.

Imò continenter. Nam ex quo semel cœperimus, pergendum est toto uitæ cursu.

M.

Cur ergo eius significationi destinatur certus dies?

P.

Nihil necesse est, per omnia congruere ueritatē cū figura: modo cōueniat, quantū satis est ad rationē figurandi.

M.

Cur tamē septimus potius dies præscribitur, q̄ alijs quilibet?

P.

Numerus hic, perfectionē in scriptura designat: itaq; ad notandā perpetuitatē aptus est. simul indicat spirituale hanc quietē inchoari duntaxat in hac uita, nec ante perfectā fore, donec è mūdo migremus.

M.

DE LEGE.

Verū quid hoc sibi uult, q̄ suo nos exemplo ad quē  
ascendum hortatur dominus? P.

Cū mundi creationi finem intra sex dies impos-  
sisset: septimū operum suorū considerationi dicauit.  
Ad id quo nos acrius stimulet, suū nobis exemplū pro-  
ponit. Nihil enim magis expetendū, q̄ ut nos ad eius  
imaginem formemur. M.

Verū cōtinua ne esse debet operum Dei medita-  
tio, an ex septenis quibusq; diebus unum illi destina-  
ri sufficit? P.

Exerceri quidem nos quotidie in ea decet. Verū  
imbecillitatis nostræ causa dies unus peculiari-  
ter statuitur. Atq; hæc politia est, quam dixi.

M.

Quis igitur eo die seruandus est ordo?

P.

Vt populus ad audiendam Christi doctrinam, ad  
frequentandas publicas preces, ad edendam fidei suæ  
professionem conueniat.

M.

Nunc expone quod dixisti, Dominum hoc præces-  
pto seruorum quoque subleuationi prospicere uol-  
uisse. P.

Vt ijs qui sub aliena potestate sunt aliquid laxa-  
menti detur. Quin etiam hoc ad retinendam commu-

nem

DE LEGE.

nem politiam ualet. Nā ubi dies unus quieti assignatur, ita se quisq; ad laborandum in reliquum tēporis assuefacit.

M.

Videamus iam, quatenus ad nos spectet hoc mandatum.

P.

Quod ad ceremoniā, cū in Christo extiterit eius ueritas, abrogatā esse dico.

Quomodo?

M.

Nempe, quia mortis eius uirtute uetus homo noster crucifigitur, nosq; excitamur in uitæ nouitatem.

P.

Nempe, quia mortis eius uirtute uetus homo noster crucifigitur, nosq; excitamur in uitæ nouitatem.

M.

Quid ergo ex precepto nobis restat?

P.

Ne sancta instituta, quæ ad spiritualem ecclesiæ politiam faciunt, negligamus: presertim uerò, ut sacros cōuentus ad audiendū Dei sermonē, ad misteria celebranda, ad solennes preces, sicut erunt ordinati, frequentemus.

M.

Atqui nihilne amplius figura nobis conducit?

P.

Imò uerò. Ad suam enim ueritatem reuocanda est. Ut scilicet insiti in Christi corpus, factiq; eius membra desinamus à proprijs operibus, atq; ita Dei gubernationi nos resignemus.

D 5

M. Trans

DE LEGE.

M.

*Tranſeamus ad alteram tabulam.*

P.

*Eius initium eſt, Honora patrem & matrem.*

M.

*Quid tibi ſignificat hic, uox honoris?*

P.

*Vt cū modēſtia et humilitate morigeri ſint et obſequētes filij parentib. ut eos reuerēter colant: ut iuuet in neceſſitate, ſuaſq; illis opas impēdant. His enim tribus membris continetur, qui debetur parentibus honor.*

M.

*Perge modo.*

P.

*Adijcitur mandato promiſſio: ut prorogētur dies tui ſuper terram, quā daturus eſt tibi Dominus Deus tuus.*

M.

*Quis ſenſus?*

P.

*Diu beneficio Dei, uicturos, p̄ debita parentibus honorē præſtiterint.*

M.

*Cum tot ærūnis referta ſit hæc uita: cur, beneficij loco, longā eius durationē nobis pollicetur Deus?*

P.

*Quantifcūq; miſerijs ſit obnoxia: Dei tamē bene  
dictio*

DE LEGE.

dictio est erga fideles, uel hac una de causa, q̄ paterni  
eius fauoris argumētū est, dū eos hic alit et cōseruat.

M.

Sequiturne è conuerso eum qui cito & ante iustā  
etate ex hoc mūdo eripuerit, à Deo maledictū esse?

P.

Minimè. Quin potius accidit interdum, ut quo  
quisq; magis diligitur à Deo eò citius recipiatur ex  
hac uita.

M.

Atqui, sic agendo, qualiter promissioni suæ satis-  
facit?

P.

Quicquid nobis terrestriū bonorū Deus promit-  
tit, sub hac conditione accipere conuenit: quatenus in  
bonum animæ nostræ salutemq; expedit. Esset enim  
ordo ualde præposterus, nisi semper antecederet a-  
nimæ ratio.

M.

Quid de ijs, qui parentibus fuerint contumaces?

P.

Non in extremo tātum iudicio punientur: sed hic  
quoque in eorum corpora Deus uindicabit, aut hinc  
omnes tollendo in medio etatis flore, aut ignomi-  
nioso mortis genere plectendo, aut alijs modis.

M.

Verū, an non de terra Chanaā nominatim promissio  
loquitur?

P.

sic est

DE LEGE.

Sic est: quantum ad Israelitas spectat. at nobis hoc uerbū latius patet ac extendi debet. Quācunq; enim regionem incolamus, cūm Domini sit totus orbis, eam nobis assignat possidendam.

M.

Nihil ne amplius restat de præcepto?

P.

Quanquam non nisi de patre & matre uerba sonant: intelligendi sunt tamen omnes qui nobis præsent: quando eadem ipsorum est ratio.

M.

Quenam illa?

P.

Nempe quia Dominus eos in superiorem honoris gradum extulerit. Nulla enim est, uel parentum, uel principum, uel præfectorum quorūlibet authoritas, nullum imperium, nullus honor, nisi ex Dei decreto: quia mundum sic illi placet ordinare.

M.

Recita sextum.

P.

Non occides. M.

Nihil aliud uetat, quā cædes perpetrare?

P.

Imò uerò. Nam cū hic loquatur Deus: nō externis

tan



DE LEGE.

tantum operibus legem dicit : sed animi etiam affectibus. adeoque his potissimum.

M.

Videris subindicare, genus esse quoddam arcanae cedis, à quo hic nos Deus reuocat. P.

Sic est. Ira enim, et odiū, et quaeuis nocēdi cupiditas, cedes corā Deo censetur.

M.

Satisne defuncti sumus, si neminem persequamur odio? P.

Nequaquam. siquidē Dominus odiū damnando, et nos arcēdo à quauis noxa, qua proximus noster ledatur, simul hoc se exigere ostendit, ut omnes mortales ex animo diligamus, ac fideliter ipsis tuendis cōseruandisq; studeamus. M.

Iam ad septimum.

P.

Non mœchaberis.

M.

Expone quae sit summa.

P.

Scortationem quamlibet, maledictam esse coram Deo. Proinde, nisi iram Dei uelimus in nos prouocare, ab illa esse diligenter abstinendum.

M.

Nihil

DE LEGE

Nihil ne præterea requirit?

P.

Respicienda semper est natura legislatoris, quem diximus, non externo modo operi immorari: sed animi potius affectibus esse intentum.

M.

Quid ergo plus comprehendit?

P.

Ex quo tum corpora nostra, tum animæ templa sunt spiritus sancti, ut castam utrisque puritatem præstemus ac proinde non externi tantum flagitij abstinentia pudici simus: sed etiam corde, uerbis, gestu denique corporis et actione. Denique corpus ab omni lasciuia purum sit, animus ab omni libidine: ut nulla pars nostri impudicitie sordibus sit inquinata.

M.

Veniamus ad octauum.

Non furaberis. P.

M.

Ea ne tantum furta prohibet quæ humanis legibus puniuntur, an longius procedit?

P.

Malas, omne genus, fraudandi circūueniendiq; artes, quibus aliena bona aucupamur, sub furti nomine cōplectitur. Hic ergo uetamur, tum uiolenter inuolare  
in bono

## DE LEGE

in bona proximorū tum per uasfriciem & dolū illis  
manū iniicere, tum alijs quibuscunq; obliquis ratio-  
nibus ad illa occupanda conari.

M.

Satisne est manus abstinere à maleficio, an cupi-  
ditas etiam hic damnatur?

P.

Huc semper est redeundū: cū spiritualis sit legis-  
lator nō externa tantū furta coercere eū uelle, sed o-  
mnia simul cōsilia et studia, quæ alijs omnino incōmo-  
dēt: atq; ipsam imprimis cupiditatē: ne ditescere cū  
iactura fratrum expetamus.

M.

Quid ergo agendum est, ut præcepto pareamus?

P.

Danda est opera, ut suum cuiq; saluum sit.

M.

Nonum præceptum quod est?

P.

Non eris aduersus proximū tuum testis mendax.

M.

Prohibet ne peccare in foro duntaxat: an in uniu-  
uersum mētiri aduersus proximos.

P.

Sub specie una cōprehēditur doctrina generalis,  
ne falso proximos calūniemur: neue maledicētia no-

stra

DE LEGE.

strar & obtrektionibus ledamus eius famam, aut  
aliquam illi noxam afferamus in suis bonis.

M.

Cur autem nominatim exprimit publica periur  
ria.

P.

Quo maiorem nobis huius uitij horrorem incuci  
at. Innuit enim, si quis maledicentiae & calumnijs as  
sueuerit, inde ad periuria procliue fore lapsum, si oca  
casio data fuerit proximi infamandi.

M.

Vultne à maledicendo tantum nos arcere, an et  
tia à malis suspicionibus, sinistrisq; et iniqs iudicijs.

P.

Vtrumq; secundū rationem ante adductā, hic dā  
nat. Nam quod agere coram hominibus malum est,  
malum est coram Deo etiam uelle.

M.

Ergo quid in summa uelit, expone.

P.

Ne ad male sentiendū de proximis, ne' ue ad eos  
infamandos propēsi simus, uetat: quin potius, hac nos  
equitate & humanitate præditos esse iubet, ut de il  
lis, quantum ueritas patitur, bene sentiamus, suamq;  
eis existimationem integram tueri studeamus.

M.

Recitā

## DE LEGE.

Recita ultimum.

P.

Non concupisces domum proximi tui: non concupisces uxorem proximi tui: non seruum non ancillam non bouem: non asinum: nec quicquam aliud quod ipsius sit.

M.

Cum spiritualis sit tota lex: sicut etiam ante toties dixisti: nec tantum coercendis externis operibus, sed corrigendis etiã animi affectibus posita sint superiora præcepta: quid hic amplius additur?

P.

Reliquis præceptis uoluntates atq; affectus regere & moderari uoluit Dominus. hic uerò etiam cogitationibus, quæ nonnullam cupiditatem secum trahunt, neq; tamen perueniunt ad statam usq; deliberationem, legem imponit.

M.

Dicis ne minimas quasq; cupiditates, quæ fidelibus obrepant, & ipsis ueniant in mentem, peccata esse, etiam si resistent potius q̄ assentiantur.

P.

Constat certè, prauas oēs cogitationes, etiam si nõ accedat cõsensus, ex naturæ nostræ uitio prodire. Verũ hoc tantũ dico: damnari hoc præcepto uitiosas cupiditates, quæ ita cor hominis titillant ac sollicitant,

E

ut tã

## DE LEGE.

ut tamen non pertrahant ad firmam deliberatamque  
uoluntatem. M.

Hactenus ergo, malos quidem affectus acquiescunt  
homines & subigendos se permittunt, prohibitos sus-  
isse intelligis: nunc uero tam exactam integritatem a no-  
bis requiri, ut nullam peruersam cupiditatem corda nos-  
tra admittant, quibus ad peccatum stimulantur.

P.

Sic est.

M.

Licet ne iam breue totius legis compendium colligere?

P.

Maximè: siquidem eam in duo capita redigamus. Pri-  
us est: Ut eum amemus ex toto corde, ex tota anima,  
ex totis uiribus. Alterum: ut proximos diligamus per  
inde ac nosmetipsos. M.

Quid sub dei amore continetur?

P.

Amare ipsum, sicuti deum amare decet, nempe ut  
simul & dominus, et pater, & seruator agnoscatur.  
Itaque dei amori adiuncta est eius reuerentia, uoluntas  
illi obsequendi, fiducia, quæ in ipso collocanda est.

M.

Quid per totum cor, totam animam & totas uires  
intelligis? P.

Eam

## DE LEGE

Eam zeli uehementiam, ut nullis prorsus cogitationibus, nullis desiderijs, nullis studijs sit in nobis locus, quæ huic amori aduersentur.

M.

Quis secundi capituli est sensus?

P.

Quemadmodum natura adeo propensi ad nos admodum sumus, ut hic affectus alios omnes superet: ita proximorum charitatem sic regnare in nobis decet, ut nos omni ex parte gubernet, sitq; omnium & consiliorum & operum regula.

M.

Quid proximi tibi nomen significat?

P.

Non cognatos modo & amicos, aut qui aliqua necessitudine nobiscum sunt coniuncti: sed etiam eos qui nobis incogniti sunt, adeoque inimicos.

M.

Quid autem illi coniunctionis nobiscum habent?

P.

Nimirum coniuncti sunt eo uinculo, quo uniuersum hominum genus deus simul colligauit. Est autem id sacrosanctum & inuiolabile, quod nullius prauitate aboleri potest.

M.

Dicis igitur, si nos quispiam oderit, esse hoc eius proprium

E 2

primum

## DE LEGE.

primū manere nihilominus ipsum nobis proximum,  
eoq; loco à nobis habendū esse: quia stet inuiolabilis  
Dei ordo quo hæc inter nos coniunctio sancita est.

P.

Sic est.

M.

Cum formam Dei ritè colendi lex ostendat: nōne  
prorsus secundum eius præscriptū uiuendum est?

P.

Verū id quidē est. Atqui ea imbecillitate laborant om-  
nes, ut nemo quod debet, omni ex parte impleat.

M.

Cur ergo eam à nobis perfectionem exigit Deus,  
quæ sit facultate nostra superior?

P.

Nihil exigit, cui præstando non sumus obstricti.  
Cæterū modo ad eam, quæ hic præscribitur, uiuendi  
formā enitamur: etiam si procul absimus à scopo, hoc  
est, à perfectione, Dominus, quod deest, nobis agnos-  
scit.

M.

De hominibus ne uniuersis in genere loqueris, an  
de fidelibus duntaxat?

P.

Qui dei spiritu nondū est regeneratus, ne ad minis-  
trū quidē legis apicē inchoandum erit idoneus. Præ-

terea



## DE LEGE.

terea, si quæ demus inueniri, qui aliqua ex parte legi obtemperet: non tamen ideo coram Deo defunctum iudicabimus. Nam maledictos pronunciat omnes, qui non omnia impleuerint, quæ in ea continentur.

M.

Hinc statuendum est, sicuti duo sunt hominum genera, ita duplex esse legis officium.

P.

Omnino. Nam apud incredulos nihil aliud efficit, nisi quod excusationem illis omnem præcludit coram Deo atque id est quod significat Paulus, cum eam uocat ministerium mortis et damnationis. Erga fideles longe alium usum habet.

M.

Quem?

P.

Principio, dum iustitiam operibus consequi se non posse ex ea discunt, ad humilitatem hoc modo erudiuntur: quæ uera est ad querendam in Christo salutem præparatio. Deinde quatenus plus multo exigit ab ipsis, quam fuit præstatio, eos ad petendam à Domino uirtutem sollicitat, simulque perpetui reatus commonefacit, ne superbe audeant. Postremo freni instar illis est, quo in Dei timore retineantur. M.

Tametsi ergo in hac terrena peregrinatione legi nunquam satisfacimus: non tamen hoc superuacuum esse cense-

E 3

bimus,

## DE LEGE.

Vimus, quòd tam exactam à nobis perfectionem flagi-  
tet. Scopum enim ad quem nos collimare, & metam  
ad quam nos eniti conuenit, demonstrat: ut quisq; no-  
strū pro modo collatæ sibi gratiæ, ad summam recti-  
tudinem uitam suam componere, et maiores subinde  
progressus facere assiduo studio conetur.

P.

Sic sentio.

M.

An nō perfectam in lege omnis iustitiæ regulam  
habemus?

P.

Et quidē adeò, ut nihil uelit aliud deus à nobis, ni-  
si ut eam sequamur: rursus uerò irritum habeat ac  
repudiet, quidq; præter eius præscriptum suscipimus.  
Neq; enim aliud sacrificium acceptum habet, quàm  
obedientiam.

M.

Quorsum igitur tot admonitiones, præcepta, ex-  
hortationes, quibus passim utuntur tum propheta, tū  
Apostoli?

P.

Nihil quàm meræ legis expositiones sunt, quæ ad  
legis obedientiam nos manuducunt potius, quàm ab  
ea abducant.

M.

Atqui de priuata cuiusq; uocatione nihil præcipit.

P.

Cum

## DE ORATIONE

Cum reddere cuiq; quod suum est, iubet, inde colligere promptum est, quae sint priuatim in ordine sua uitaeq; genere cuiusq; partes. Et extant passim in scriptura, quemadmodum dictum est, sparsae singulorum preceptorum expositiones. Nam quod hic dominus summam complexus est paucis uerbis, alibi fusius & plenius exequetur.

## DE ORATIONE.

M.

Cum de secunda parte diuini cultus, quae in obsequijs obedientiaq; sita est, satis disputatum fuerit: iam de tertia parte differamus.

P.

Diximus inuocationem esse, cum ad ipsum in quauis necessitate confugimus.

M.

Eumne solum censes inuocandum esse?

P.

Omnino. Id enim exigit, tanquam proprium numinis sui cultum. M.

Si ita res habet: quonam licebit modo homines ad opem nobis ferendam implorare?

P.

## DE ORATIONE.

Magnum uerò inter hæc duo discriminè est. Deum enim cum inuocamus, testamur nihil nos aliunde boni expectare, nec alibi nos collocare totum nostrum presidium, interea tamen auxilia, quoad nobis permittit facultatemque illis nos adiuuandi contulit, quaerimus.

M.

Quod ergo ad hominum opem fidemque confugimus, nihil obstare dicis, quominus unum inuocemus Deum cum fiducia in eos nostra minimè recubat: nec aliter imploremus ipsos, nisi quia benefaciendi facultate eos instruendo, beneficentiae suae ministros nobis quodammodo destinauit Deus, quorum per manus adiuuare nos et quae apud illos deposuit subsidia, rogare nobis uelit.

P.

Sic sentio. Ac proinde quidquid ab illis beneficiorum percipimus, Deo acceptum referre conuenit: sicuti reuera unus ipse illa omnia nobis eorum ministerio largitur.

M.

Verum an non hominibus tamen, quoties aliquid in nos officij contulerunt, habenda est gratia? Id enim ipsa natura equitas, et lex humanitatis dicitur.

P.

Habenda prorsus, uel ob unam hanc causam, quod hoc ipsos honore dignatur Deus, ut quae ex liberalitatis suae fonte inexhausto fluunt bona, per eorum manus tanquam per riuos

## DE ORATIONE.

per riuos ad nos deriuat. Hac enim ratione nos illis obstringit, atq; id ipsum uult nos agnoscere. Itaq; qui se hominibus gratum nō prabet, suam in Deum quosque ingratitudinem hoc modo prodit.

M.

Hinc ne licebit colligere, perperā inuocari tū angelos, tum sanctos Domini seruos, qui ex hac uita desmigrarunt? P.

Licebit. Neque enim sanctis has partes attribuit Deus, ut nobis opitulentur. Quantum uerò ad angelos spectat; tametsi eorum utitur opera in salutem nostram, non tamen à nobis uult implorari.

M.

Quidquid ergo ad ordinem à Deo institutum ac pte congruenterq; non quadrat, id cum eius uoluntate pugnare dicis. P.

Sic est. Certum enim infidelitatis signum est, ijs quæ dat nobis Deus, nō esse cōtentos. Deinde si in sanctorum angelorūue fidem nos cōferamus, ubi nos ad se unum Deus uocat, partemq; fiduciæ, quæ tota reside-  
dere in solo Deo debuerat, transferamus in ipsos, in idololatriā prolabimur; cū scilicet, partiamur inter eos, quod sibi Deus in solidum uni uindicabat.

M.

Nūc de orādi ratiōe tractemus sufficit ne ad orā-

E 5

dum

DE ORATIOE

Sum lingua, an mentem etiam et cor requirit oratio?

P.

Lingua quidem non semper necessaria est. Intelligentia uerò & affectu nunquam carere potest uera oratio?

M.

Quo mihi argumento hoc probabis?

P.

Quandoquidem deus spiritus est cum aliàs semper cor ab hominibus exigit, tum uerò in oratione praesertim, qua cum ipso communicat. Quamobrem non nisi ijs qui eum in ueritate inuocauerint, propinquum se fore pollicetur: ex aduerso autem execratur omnes & male dicit, qui per fictionem & non ex animo precantur.

M.

Vana ergo et nihili erant preces, quaecumque lingua tantum conceptae fuerint.

P.

Non id modo: sed deo etiam summopere displicent.

M.

Qualem in oratione effectum exigit deus?

P.

Primum, ut inopiã miseriasque nostras sentiamus: utque is sensus moerorem in animis nostris & anxietatem generet: deinde ut uehementi serioque obtinenda à Deo gratiae desiderio aestuemus: qui precandi quoque ardorem in nobis accendat.

M. Ande

## DE ORATIONE.

M.

A natiuo'ne hominibus ingenio manat hic affectus, an hic à dei gratia illi prouenit?

P.

Deū hic nobis subuenire necesse est. Nos enim ad utrumq; prorsus sumus stupidi: spiritus dei est, qui inenarrabiles gemitus excitat in nobis, animosq; nostros format in hac desideria, quæ in oratione requiruntur.

M.

Eone spectat hæc doctrina, ut resides & quodammodo oscitantes motum spiritus expectemus, nec quisque ad orandum sollicitet?

P.

Minime uerò. Quin hic potius est finis: ut dum fringere se, & ad orandum pigros uel minus bene comparatos sentiūt fideles, ad deum protinus confugiāt, seq; inflammari postulēt igneis spiritus eius aculeis, quo ad orandum reddantur idonei.

M.

Non tamen intelligis, nullum in precibus esse lingue usum.

P.

Nequaquam est enim saepe adiumento ad subleuandā retinendamq; mentē, ne tā facile à deo abstrahatur. Præterea cū ad illustrandā dei gloriā creata sit præ alijs membris, totā eius facultatē in hunc usum explicari par est.

## DE ORATIONE.

par est. Ad hæc hominem interdū studij uehementia  
huc impellit, ut præter cōsiliū lingua in uocē pro  
rumpat. M.

Si ita est, qd proficiūt, qui exotica lingua sibiq; nō  
intellecta orant? P.

Id uero nihil est aliud quàm cum deo ludere. Ero  
go à Christianis facessat hæc hypocrisis.

M.

Verū cū precamur, facimūsne id fortuito, de suc  
cessu incerti, an uerò cōstitutum id certò habere nos  
oportet, exauditum nos iri à domino?

P.

Hoc perpetuū sit orationis fundamentum, exaus  
ditū nos iri à domino, & quidquid petierimus impe  
tratuos, quatenus nobis conducet. Hac ratione docet  
Paulus, ex fide manare rectam inuocationem dei.  
Nam ritè nemo unquam ipsum inuocabit, nisi qui in  
certa bonitatis eius fiducia prius acquieuerit.

M.

Quid ergo his fiet, qui hæsitātes orant: nec in an  
imis suis statuunt, quid sint orando profecturi: imo  
incerti sunt audiātur nec à deo suæ preces.

P.

Vane sunt ac irritæ ipsorū preces, cū nulla promi  
sione sint suffultæ. Iubemur enim certa fide petere:

& pro



## DE ORATIONE.

Et promissio additur, quidquid credentes petierimus,  
id nobis dat iriū. M.

Restat ut uideamus, unde nobis tantum confidentia,  
ut cū tot modis indigni simus Dei cōspectu, sistere  
re nos tamen coram ipso audiamus.

P.

Primū habemus promissiones, quibus simpliciter  
omissa dignitatis nostræ ratione stādum est. Deinde  
si filij dei sumus, animat nos spiritus eius atq; insti-  
gat, ut ad eū, tāquam ad patrem, familiariter nos rea-  
cipere nihil dubitemus. Ac ne ideo quod instar uer-  
mium sumus, et cōscientia premimur nostrorū pec-  
catorū, maiestatem eius gloriosam horreamus: medi-  
atorē nobis proponit Christum, quo nobis aditū pate-  
faciant, de obtinenda gratia minimè simus anxij.

M.

Intelligis non nisi unius Christi nomine inuocan-  
dum esse Deum? P.

Sic sentio. Nam et disertis uerbis ita nobis præ-  
cipitur: et additur promissio, facturum sua intercessi-  
one, ut consequamur quæ petimus.

M.

Nō ergo temeritatis aut arrogantiaē accusandus  
est, qui hoc aduocato fretus, ad deum familiariter  
accedit: et hunc deo et sibi proponit solū, per quem  
exaudi

## DE ORATIONE.

exaudiatur. P.

Nullo modo. Nam qui sic orat, tanquam ex illius ore preces concipit: cum eius patrocinio adiuuari suam orationem commendariq; sciat.

M.

Tractemus iam, quid continere fidelium preces debeant. Licet ne quidquid in mentem nobis uenit, à Deo postulare, an certa hic tenenda est regula?

P.

Hæc uerò nimis præpostera esset orandi ratio, indulgere proprijs desiderijs, carnisq; iudicio. Nã & rudiores sumus, quàm ut possimus iudicare, quid nobis expediat: & ea cupiditatum intemperie laboramus, quæ freno cohiberi necesse habeat.

M.

Quid proinde opus est factum?

P.

Hoc restat unum, ut Deus ipse rectam orandi formam nobis præscribat: ut tantum manu ducentem sequamur, & quasi uerba præeuntem.

M.

Quam nobis legem præscripsit?

P.

Ampla quidẽ et copiosa passim in scripturis huius rei doctrina traditur. Verũ quo certiore præfigeret scopum,

## DE ORATIONE.

scopum, formulam composuit & quasi dictavit, quod quidquid à deo petere fas est ac nostra refert, breviter complexus est, & in pauca capita digessit.

M.

Recita.

P.

Rogatus à discipulis dominus noster Christus, quomodo nam orandum esset modo, respondit. Cum uolueritis orare, sic dicite. Pater noster qui es in caelis, sanctificetur nomen tuum: adueniat regnum tuum: fiat uoluntas tua, in terra, sicut in caelo: panem nostrum quotidianum da nobis hodie: & remitte nobis debita nostra, sicut nos quoque remittimus debitoribus nostris: et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Quia tuum est regnum, & potentia, & gloria in secula. Amen.

M.

Quo melius intelligamus quid contineat, eam in capita partiamur. P.

Sex habet partes: quarum tres priores solam dei gloriam, non habita nostri ratione, tanquam proprium suum finem respiciunt: reliquae ad nos, utilitatemque nostram spectant. M.

Ergone petendum est à deo quidquam, unde nihil ad nos boni redeat?

P.

ipse quod

## DE ORATIONE.

ipse quidem pro infinita sua bonitate: sic cōponit omnia, ut nihil cedat in ipsius gloriā, quin nobis quoque sit salutare. Itaque cū sanctificatur eius nomen, ut nobis quoque in sanctificationē uertatur, efficit: nō aduenit eius regnū, quin simus quodāmodo eius participes. Verū in optandis his omnibus, solam eius gloriā præterita nostra utilitate, intueri conuenit.

M.

Nempe secundum hanc doctrinam, tria hæc postulata cum utilitate quidem nostra coniuncta sunt: non tamen in aliud scopum collimare debent, quā ut glorificetur Dei nomen.

P.

Sic est: atque adeo in reliquis etiā tribus eadē dei gloria curæ nobis esse debet: utcumque ijs, quæ in rem ac salutē nostrā sunt, optādis proprie sint destinata.

M.

Nunc ad uerborum explicationem pergamus, ac principio, cur patris nomen his potius quā aliud quoduis, Deo tribuitur. P.

Cum ad rectam orandi rationem imprimis requiratur securæ conscientie fiducia: nomen hoc sibi assumit deus, quod nihil nisi merā suauitatē sonat: ut ita excussa ex animis nostris omni anxietate, ad se familiariter implorandum nos inuitet.

M.

DE ORATIONE.

M.

Ergone deum audebimus, sine difficultate recte adire, ut filij parentes solent?

P.

Omnino: quinetiā multo certiore obtinendi quod petimus fiducia. Nā, ut admonet magister, si nos cum mali simus, non possumus tamen filijs nostris bona negare, nec eos dimittere inanes sustinemus, nec uenenum porrigimus illis pro pane: quanto plus beneficentiae à caelesti patre expectandum est, qui non tantum summè bonus est, sed ipsa etiam bonitas?

M.

An non ex hoc quoque nomine argumentum ducere licebit, quo id quod initio dictum est, preces scilicet uniuersas Christi patrocinio fundatas esse oportere comprobetur? P.

Et quidem firmissimum. Neque enim filiorum loco nos habet deus, nisi quatenus Christi sumus membra.

M.

Cur nostrum potius in comune patrem nominas deum, quam tuum peculiariter? P.

Potest quidem fidelium unusquisque suum uocare: sed communi epitheto ideo usus est dominus, quò nos ad exercendam in precibus charitatem assuefaceret: nec alijs neglectis tantum de se quisque curet..

F

M. Quid

DE ORATIONE.

M.

Quid sibi uult quæ additur particula, deum esse  
in cœlis?

P.

Perinde est, ac si excelsum, potentem, incompre-  
hensibilem uocarem ipsum:

M.

Quorsum id, & qua ratione?

P.

Nempe hoc modo sursum mentes, cum eum inuo-  
camus, docemur erigere, ne quid de ipso carnale aut  
terrenū cogitemus, neue eum moduli nostri metias-  
mur captu, ne humilius de ipso aliquid sentientes, in  
obsequiū uoluntatis nostræ redigere ipsum uelinus,  
sed potius cū timore & reuerentia suspicere disca-  
mus maiestatē eius gloriosam. Valet etiam hoc ad ex-  
citandā confirmādāq; nostrā in ipso fiduciam: dum  
cœli dominus ac preses, qui arbitrio suo regat omnia  
prædicatur.

M.

Recita mihi primi postulati summam.

P.

Per nomen dei scriptura notitiā famamq; intelli-  
git, qua inter homines celebratur. Optamus ergo, ut  
eius gloria ubiq; & in omnibus prouehatur.

M.

Verū accederene quidquam potest dei gloria, aut

deces

DE ORATIONE.

decedere? P.

In seipsa nec crescit, nec minuitur. Verū illustrari inter homines, ut par est, optamus: ut quidquid facit deus omnia eius opera, ut sunt, ita gloriosa appareant: quo modis omnibus ipse glorificetur.

M.

In secunda petitiōe quid per dei regnū intelligis?

P.

Duabus Potissimū mēbris constat. Ut electos spiritu gubernet suo, ut reprobos, qui se illi in obsequium tradere recusant, prosternat & exitio tradat: ut ita palam fiat, nihil esse, quod resistere eius uirtuti queat?

M.

Qualiter regnum hoc ut ueniat, precaris?

P.

Ut fideiū numerum indies augeat dominus, ut nouis subinde spiritus sui donis eos cumulet, donec prorsus impleuerit. Ad hæc ut suam ueritatē ad discutendas Sathanæ tenebras magis ac magis lucidā conspicuamq; reddat: ut iustitiā suam proferēdo iniquitatē omnē aboleat.

M.

Nonne quotidie fiunt hæc omnia?

P.

Fiūt eo modo, ut inchoatū dici possit regnū dei. Optamus ergo ut assidue crescat ac prouehatur: donec

F 2

ad

## DE ORATIONE

ad summū fastigium peruenit. Quod ultimo demū die futurū speramus: quo deus solus, omnibus creaturis in ordinem coactis, exaltabitur & eminebit: adeo q̄ erit ōnia in omnibus. M.

Quod petis ut dei uolūtas fiat, quem id habet sensum?

P.

Ut eius obsequium subigantur creaturæ omnes, pendeantq̄; ita ex eius nutu, ne quid nisi ipsius arbitrio fiat.

M.

Ergone fieri quidquā preter eius uoluntatē posse sentis?

P.

Non optamus tantum, ut quod decreuit apud se eueniat: sed etiā ut domita subiugataq̄; omni cōtumacia, omnes omniū uolūtates suæ subijciat, et in eius obedientiā componat.

M.

An non, ita precando, proprijs uoluntatibus cedi-

mus?

P.

Omnino: neq̄; in hunc tantum finem, ut quæcumq̄; cum sua uoluntate pugnant in nobis desideria, irrita faciat: sed etiam, ut nouas in nobis mentes nouaq̄; corda formet: ne quid uelimus ipsi à nobis, sed spiritus potius eius uotis nostris præsit, ut plenam habeant cum Deo cōsensionem.

M.

Cur id in terra fieri optas, sicut in cœlo?

P.

Quoni-



## DE ORATIONE.

Quoniam hoc unum propositum habent sancti angeli, qui coelestes sunt eius creaturae, ut illi in omnibus obsequantur, sintque semper et dicto audientes, et ad obsecunda obsequia ultro parati: talem obedientiam propensionem hominibus opto, ut se quisque illi in uoluntariam subiectionem prorsus addicat.

M.

Nunc ad secundam partem uenio. Quid tibi significat quotidianus, quem petis, panis?

P.

In uniuersum quidquid ad tuendam presentem uitam facit: non alendo tantum aut uestiendo: sed praebendis quoque alijs omnibus adminiculis, quibus sustinentur externae uitae necessitates: quo panem nostrum, quatenus expedire dominus nouit, tranquilli comedamus.

M.

Cur autem tibi à deo donari optas, quod nos labore nostro parare iubet?

P.

Tametsi uictus parandae causa laborandum ac etiam sudandum nobis est: non labore tamen nostro, non industria, non sedulitate alimur: sed una dei benedictione, qua labor ipse manuum nostrarum prosperatur, futurus alioqui inanis. Praeterea sic habendum est: etiam cum ciborum copia nobis ad manum suppetit, illisque ues-

F 3

simur,

## DE ORATIONE.

cimur, non illorū tamen substantia, sed sola dei uirtute nos ali. Neq; enim uim eiusmodi habent à natura ingenitā: sed deus è cælo, tanq̄ beneficentiæ suæ organis administrat. M.

Atqui tuum quo iure panem uocas: cum tibi à deo postules dari? P.

Nempe, quia dei benignitate fit noster: utcumq; nobis minime debeat. Admonemur etiam hoc uerbo, ab alieno pane appetendo nobis temperare: contentosq; eo esse, qui legitima ratione tanquam ex dei manu ad nos peruenerit.

M.

Quotidianum cur addis, & hodie?

P.

His duabus particulis ad moderationē instituimur ac continentiam: ne modum necessitatis uota nostra excedant. M.

Cū hæc cōmunis omniū esse debeat precatio: qui fieri potest, ut diuites, qui domi abundant repositamq; in longum tempus annonam habent, sibi petāt in diem dari? P.

Hoc diuites per æq; ac pauperes cōstitutum habere oportet: nihil eorū quæ habent sibi profuturum, nisi quatenus & usum illis cōcesserit Deus, & sua gratis effecerit, ut usus ipse fructuosus sit & efficax. Itaq;

do

## DE ORATIONE

omnia possidendo, nihil habemus, nisi quatenus in singulis horas ex manu dei percipimus quantum nobis necesse satisque est. M.

Quid continet quintum postulatam?

P.

Vt peccata nobis ignoscat dominus.

M.

Nemone reperietur mortaliū tā iustus, q̄ hac uenia non indigeat. P.

Nemo prorsus. Hanc enim peccandi formam cum apostolis suis dedit Christus, uniuersæ ecclesiæ destinavit. Quamobrē qui se hac necessitate eximere uolet, è societate fidelium exeat oportet. Et sanè audiamus, quid scriptura testetur: nēpe qui in uno purgare se coram deo cōtendet, deprehensum iri in mille reum. Vnicū ergo omnibus ad eius misericordiam per fugium restat. M.

Quomodo peccata nobis remitti existimas?

P.

Sicuti ipsa Christi uerba sonant. Esse nomina scilicet, quæ obstrictos æternæ mortis reatu nos teneāt, donec mera sua liberalitate nos deus liberet.

M.

Gratuita igitur Dei misericordia peccatorū ueniā obtinere nos dicis. P.

## DE ORATIONE.

Omnino. Nam si unius uel minimi peccati redimēda sit pœna: nos satisfaciendo nequaquam erimus. Omnia igitur gratuito ignoscat & cōdonet necesse est.

M.

Quid ex hac remissione utilitatis ad nos redit?

P.

Tum illi perinde accepti sumus, ac si iusti essemus & innocentes, simulq; paternæ eius beneuolentiæ fiducia, unde nobis certa salus, conscientijs nostris confirmatur.

M.

Hæc quæ apponitur cōditio: ut nobis remittat, sicut nos remittimus debitoribus nostris: num mereri nos à Deo ueniam significat, hominibus si quid in nos peccarunt, ignoscendo?

P.

Minime. Sic enim iam gratuita remissio nō foret, nec sola Christi satisfactione, qua in cruce pro nobis defunctus est, sicuti par est, fundata. Verum quia irrogatas nobis iniurias obliuiscendo, dum eius clementiæ ac bonitatem imitamur, re ipsa nos eius filios esse demonstramus: hac ideo tessera cōfirmare nos uoluit: et simul ex aduerso ostēdere, nisi faciles nos ad ignoscendum et flexibiles præbuerimus, nihil aliud à se expectandū esse, quàm summum & inexorabilem seueritatis rigorem.

M. Hic

## DE ORATIONE.

M.

Hic ergo abdicari à Deo expungiq; filiorum loco  
dicis omnes, qui offensiones ex animo deponere non  
possunt: ne quem sibi in cœlo ueniæ lucum fore confi-  
dant.

P.

Ita sentio: ut impleatur illud, remensum cuiq; iri  
eadem mensura, qua erga alios usus fuerit.

M.

Quid postea sequitur?

P.

Ne nos dominus in tentationem inducat, sed à ma-  
lo potius liberet.

M.

Hoc totum ne in unam petitionem includis?

P.

Non nisi una est petitio. Posterius enim membrū  
prioris explicatio est.

M.

Quid summam continet?

P.

Ne ruere nos, aut labi in peccatum dominus sinat:  
ne diabolo nos carnisq; nostræ cupiditatibus, quæ as-  
siduum nobiscum bellum gerunt, uincendos permit-  
tat: quin potius sua nos ad resistendū uirtute instruat  
sustineat nos manu sua, presidio suo munit ac tegat:

F 5

ut ita

## DE ORATIONE

est ita sub fide tutelaq; eius in tuto habitemus.

M.

Quo autem modo id fit?

P.

Cum eius spiritu gubernati, tali iustitie amore desiderioq; imbuimur, quo peccatum, carnem, & Sathanā superemus: tali rursus odio peccati, quod nos à mundo segregatos in pura sanctitate contineat. In spiritus enim uirtute uictoria nostra consistit.

M.

Habentne omnes opus hoc auxilio?

P.

Et quis carere posset? Imminet enim perpetuo nobis Diabolus, circuitq; instar leonis rugientis, quærens quæ deuoret. Nos uero, qua sumus imbecillitate statim cōcideremus: imo singulis, actum de nobis foret, nisi Deus nos ad pugnam instrueret suis armis, manuq; sua roboraret.

M.

Quid tibi significat tentationis nomen?

P.

Astus fallaciasq; Sathane, quibus nos continenter adoritur, & facile protinus circumueniret, nisi Deo ope adiuuaremur. Nam & mens nostra, pronatiua sua uanitate obnoxia eius dolis: & ut propensior est semper uoluntas nostra in malū, protinus illi succumbet.

M. Verum,

## DE ORATIONE

M.

Verum, cur deprecaris, ne te in tētationem inducat deus, quod Sathanæ proprium, non autem dei uis detur.

Sicut fideles protectione sua tuetur deus, ne aut fraudibus opprimantur Sathanæ, aut à peccato superentur: ita quos uult punire nō modo destituit sua gratia, sed etiā Sathanæ thirānidi tradit, cæcitate percutit, & conijcit in reprobā mentē: ut prorsus sint peccato mancipati, & expositi ad omnes tentationum insultus.

M.

Quid sibi uult hæc, quæ adiecta est, clausula: quoniam tuum est regnū, tua potentia, & gloria, in secula seculorum?

P.

Iterum hic admonemur, Dei magis potentia & bonitate suffultas esse preces nostras, quàm ulla nostri fiducia. Præterea Dei laudibus preces omnes nostras claudere docemur.

M.

Nihilne fas est à Deo petere, quod est hac formula cōprehensum?

P.

Tametsi uerbis alijs, alioq; modo liberū est precari: sic tamen habendum est: nullā Deo placere orationem posse, quæ nō huc tanq̄ ad unicam rite orandi normam referatur.

DE

# DE SACRA

MENTIS.

M.

Iam instituta à nobis ordinis ratio postulat, ut de quarta cultus Dei parte agamus.

P.

Hanc in eo sitam esse diximus, ut Deum agnoscamus bonorum omnium authorem, eiusq; bonitatem, iustitiam, sapientiam, potentiam, laude & gratiarum actione prosequamur. Ut in solidum bonorum omnium gloria penes ipsum resideat.

M.

Nullam ne huius partis regulam præscripsit?

P.

Quidquid laudum eius extat in scripturis pro regula nobis esse debet.

M.

Nihil ne habet oratio dominica, quod huc pertineat?

P.

Nempe cum optamus sanctificari eius nomen, hoc optamus, ut omnibus eius operibus sua cõstet gloria. Ut siue peccatoribus ignoscat, misericors, siue undique tam exerceat, iustus, siue præstet suis quod promissit, verax censeatur. Deniq; ut quidquid operum eius cernimus, ad eum glorificandũ nos excitet. Hinc uero

est bos



## DE SACRAMENTIS.

est bonorum illi omnium laudem tribuere.

M.

Quid tandem ex ijs, quæ hæctenus tractata sunt  
à nobis, colligemus?

P.

Quod scilicet ueritas ipsa docet, & ego initio  
proposui: hanc esse uitam æternam, unum uerū Deum  
nosse patrem, & quem misit Iesum Christum. Illum,  
inquam, nosse, ut debitum ei honorem cultumq; exhibeamus,  
utq; nobis non dominus tantum sit, sed etiam  
pater ac seruator, nosq; illi uicissim filij simus & serui:  
& proinde uitam nostram illustrandæ eius gloriæ  
dedicemus.

M.

Qua uia ad tantum bonum peruenitur?

P.

In hunc finem sacrū suum uerbum nobis reliquit.  
Est enim spiritualis doctrina quædam ueluti ianua,  
qua ingredimur in cœleste eius regnum.

M.

Vbinam querendum nobis est hoc uerbum?

P.

In scripturis sanctis, quibus continetur.

M.

Vt fructū inde percipias, qualiter eo utendū est?

P. Si

## DE SACRAMENTIS.

P.

Si ipsum solida cordibus persuasione amplectimur non secus ac certam ueritatem e coelo profectam, si nos illi dociles prebemus, si uoluntates mentesq; nostras in eius obsequium subiicimus, si amemus ipsum ex animo, si cordibus nostris semel insculptum, fixas illic radices habeat, ut fructum proferat in uita, si deniq; formemur ad eius regulam: tum nobis in salutem, sicuti destinatum est, cedit.

M.

Sunt ne omnia haec in facultate nostra posita?

P.

Nihil ipsorum prorsus. Sed unius Dei est hoc totum, quod retuli, in nobis efficere spiritus sui gratia.

M.

Verum an non adhibenda est a nobis diligentia, et omni studio enitendum, legendo, audiendo, meditando, ut eo proficiamus?

P.

Imo uero cum se quisq; priuatim quotidiana lectione exerceat: tum uero simul omnes praecipue sedulo conciones frequentent, ubi salutis doctrina in coetu fidelium explicatur. M.

Negas ergo esse satis, si domi seorsum singuli legant, nisi omnes simul in comune, ad eandem doctrinam adueniendam conueniant,

P. Cona

## DE SACRAMENTIS.

P. Conuenire necesse est, ubi licet, hoc est, cum facultas datur. M.

Poterisne mihi hoc probare?

P. Sufficere ad probationē abunde nobis debet una Domini uoluntas. Hunc aut ordinem ecclesie sue commendauit, non quem duo aut tres duntaxat seruariet sed cui subessent cōmuniter omnes. Ad hoc, illius, tunc edificandæ, tum conseruandæ hanc esse unicam rationem pronunciat. Sit ergo hæc nobis sancta & inuiolabilis regula: nec sibi fas quisquam esse ducat, supra magistrū sapere. M.

Estne igitur necesse, præesse ecclesijs pastores?

P. Quin etiā necesse est audire ipsos, & quā proposuot Christi doctrinam, ex eorū cum timore & reuerentia excipere. Itaq; qui ipsos contemnit, audire uide detrectat, Christum cōtemnit, ac discessionem facit à societate fidelium. M.

Verum semel né à pastore suo fuisse institutum satis est homini Christiano, an cursum hunc tota uita tenere debet? P.

Cepisse parū est, nisi perseueres Christi enim discipulo

## DE SACRAMENTIS.

pulos usq; in finem, uel potius sine fine esse nos oportet. Hanc uerò functionem mandauit ecclesie ministris, ut suo nos loco & nomine doceant.

M.

Non est aliud à uerbo medium, ut loquuntur, quo se nobiscum deus communicet?

P.

Verbi prædicationi adiunxit sacramenta.

M.

Quid est sacramentum?

P.

Externa diuine erga nos beneuolentiæ testificatio, quæ uisibili signo spirituales gratias figurant, ad obsignandas cordibus nostris dei promissiones, quæ earum ueritas, melius confirmetur.

M.

Tantane uis subest uisibili signo, ut conscientias in salutis fiducia stabiliat?

P.

Id quidem à seipso non habet, sed ex dei uoluntate et, propterea quòd sit in hunc finem institutum.

M.

Cum proprie sint spiritus sancti partes, dei promissiones in animis nostris obsignare: hoc tu sacramentis quomodo tribuis?

P. Lohr

## DE SACRAMENTIS.

P.

Longum est inter illum & hæc discrimen. Mouere enim & afficere corda, illuminare mentes, conscientias reddere certas ac tranquillas, solius reuera spiritus est, ut id totum censeatur proprium ipsius opus debeat, illi quoque acceptum referri, ne laus alio transferatur. Minimè tamen hoc obstat, quo minus sacramenti Deus utatur, tanquam secundis organis, ea quoque in usum adhibeat, prout uisum fuerit: id quoque sic faciat, ne quid spiritus derogetur. M.

Vim ergo efficaciamque sacramenti non in externo elemento inclusam esse existimas: sed totam à spiritu dei manare.

P.

Sic sentio. Nempe, ut uirtutem suam exercere domino placuerit per sua organa, quem in finem destinavit. Quod quidem ita facit, ut spiritus sui uirtuti nihil detrahat.

M.

Potesne mihi, cur ita agat, rationem reddere?

P.

Hoc scilicet modo infirmitati nostræ cõsultat. Nam si spirituales essemus toti angelorum instar, spiritus aliter tum cum, tum ipsius gratias possemus intueri. Verum, ut hac terreni corporis mole sumus, figuris indigemus uel speculis, quæ nobis spiritualium cœlestium quoque rerum aspectum terreno quodammodo exhibeant.

G

Neque

## DE SACRAMENTIS.

Necq; enim aliter eò perueniremus. Simul etiam nos  
stra inter est, in Dei promissionibus exerceri sensus  
omnes nostros, quo melius nobis confirmentur.

M.

Si uerum est, ideo instituta esse à deo sacramenta  
ut subsidia necessitatis nostræ forent: an non arrogan  
tiæ damnari merito deberet, si quis iudicaret, illis se,  
tanquam non necessarijs, posse carere?

P.

Omnino. Atq; adeo si quis illorum usu sponte ab  
stineat, ac si opus non haberet, Christum contemnit,  
ipsius respuit gratiam, & spiritum extinguit.

M.

Verum qualis sacramentis ex fiducia ad stabilem  
das conscientias, & quam certa securitas concipi pos  
test, quibus utuntur promiscue boni & mali?

P.

Quanquam oblata sibi in sacramētis dei dona in  
nihilum, ut ita dicam, redigunt impij, quantum ad  
ipsos spectat, non tamen propterea efficiūt, quin sua  
uis & natura sacramentis maneat.

M.

Quo igitur modo & quando usum sacramentorum  
sequitur effectus?

P.

Cum es

## DE SACRAMENTIS.

Cum ea fide recipimus, Christum in illis solum  
eiusq; gratiam quærentes.

M.

Cur illic quærendum esse Christum dicis?

P.

Intelligo non esse uisibilibus signis inherendū, ut  
salutem inde petamus, uel affixam illic conferendæ  
gratiæ uirtutē imaginemur ac inclusam, quin potius  
adminiculi loco habendum esse signum, quo rectā ad  
Christū dirigamur, salutem ab ipso & solidā felicitatē  
petituri.

M.

Cum ad eorum usum requiratur fides: quī nobis  
in fidei confirmationem data esse dicis, ut nos de pro  
missionibus Dei reddant certiores?

P.

Fidem in nobis semel inchoatam esse nequaquam  
sufficit, nisi continenter alatur, & magis in dies ma  
gisq; augeat. Ad eam ergo tum alendam, tum robor  
randam tum prouehendam sacramenta instituit do  
minus. Quod quidē significat Paulus, cū ad obsignan  
das dei promissiones ualere tradit.

M.

Verum nonne hoc infidelitatis iudicium est, non  
habere dei promissionibus solidam fidem, nisi aliunde  
nobis confirmentur?

G 2

P. Fidci

DE SACRAMENTIS.

P.

Fidei certe imbecillitatem hoc arguit, qua filij etiam Dei laborant: qui tamen fideles propterea esse non desinunt: licet fide præditi sint exigua adhuc & imperfecta. Quamdiu enim uersamur in hoc mundo, hærent semper in carne nostra dissidentiae reliquiae quas aliter excutere non possumus, quam continuo usq; ad uitæ finem profectu. Ulterius ergo semper progredi necesse est.

M.

Quot sunt Christianæ ecclesiæ sacramenta?

P.

Duo sunt omnino, quorum communis sit inter omnes fideles usus.

M.

Quæ sunt illa?

P.

Baptismus & sacra cœna.

M.

Quid uero simile inter se habent uel diuersum?

P.

Baptismus ueluti quidam in ecclesiã aditus nobis est. Illic enim testimonium habemus, nos, cum alioqui extranei alieniq; simus, in Dei familiam recipi, ut inter eius domesticos censeamur. Cœna uero testatur,

Deum

Verbo & sola s  
quædam



## DE SACRAMENTIS.

reconciliandos immolatum fuit, ita nunc quoque nobis dari:  
ut certo sciamus, reconciliationem ad nos pertinere.

M.

Quid in sanguinis symbolo?

P.

Christum ut suum sanguinem semel in peccato-  
rum satisfactionem, preciumque redemptionis nostrae  
ipsum effudit, ita nunc eum nobis bibendum porriges-  
re, ut fructum, qui inde peruenire ad nos debet, sens-  
tiamus.

M.

Secundum has tuas responsiones, sacra domini coe-  
na ad eius mortem nos amandat, ut eius uirtuti com-  
municemus.

P.

Omnino. Tunc enim unicum perpetuumque sacri-  
ficium, quod in salutem nostram sufficeret, peractum  
est. Proinde nihil restat amplius, nisi ut ipso fruamur

M.

Ergo non in hunc finem instituta est coena, ut  
deo filij sui corpus offeratur.

P.

Minime. Solus enim ipse, cum aeternus sit sacer-  
dos, hanc prerogatiuam habet. Atque hoc sonant eius  
uerba, cum ait. Accipite et manducate. Neque enim  
ut offeramus corpus suum, sed tantum ut eo uesca-  
mur, illic praecipit.

M. C. W.

DE SACRAMENTIS.

M.

Cur duobus utimur signis?

P.

In eo dominus infirmitati nostræ consulit, quò nos familiarius doceret, se non cibū modo animis nostris, sed potum quoq; esse, ne alibi quàm in eo solo ullam spiritualis vitæ partem quæramus.

M.

An utroq; uti peræq; omnes absq; exceptione debent?

P.

Ita fert Christi mandatum, cui ullo modo derogare, aliquid contra tentando, summum est nefas.

M.

Solanne eorum, quæ dixisti, beneficiorum significationem habemus in cœna, an illi re ipsa nobis exhibentur?

P.

Cum dominus noster Christus ipsa sit ueritas: minime dubium est, quin promissiones, quas dat illic nobis, simul etiam impleat: & figuris suam addat ueritatem. Quamobrem non dubito, quin sicuti uerbis ac signis testatur, ita etiam suæ nos substantiæ participes faciat, quò in unam cum eo uitam coalescamus.

M.

Verum quò hoc fieri potest? cum in cœlo sit Christi corpus: nos autem in terra adhuc peregrinamur.

P. Hoc

## DE SACRAMNTIS.

P.

Hoc mirifica arcanaq; spiritus sui uirtute efficit: cui difficile non est sociare, quæ locorum interuallo alioqui sunt disiuncta.

M.

Ergo nec corpus in pane inclusum esse, nec sanguinem in calice imaginariis.

P.

Nequaquam. Quin potius ita sentio, ut ueritate potiamur signorum, erigendas esse in coelum mentes ubi Christus est, & unde eum expectamus iudicem & redemptorem: in his uero terrenis elementis perperam & frustra queri.

M.

Vt in summam colligamus quæ dixisti: duas in coena res esse asseris, nempe panem & uinum, quæ oculis cernuntur, attrectantur manibus, percipiuntur gustu: deinde Christum, quo interiori animæ nostræ, tanquam proprio suo alimento, pascuntur.

P.

Verum: & eo quidem usq; ut corporum etiam resurrectione illic nobis, quasi dato pignore, confirmetur: cum & ipsa uitæ symbolo communicent.

Quis autem rectus erit huius sacramenti ac legitimus usus.

P. Qualens

DE SACRAMENTIS.

P.

Qualem Paulus definit, ut probet seipsum homo priusquam eò accedat.

M.

Quidnam in hac probatione inquiret?

P.

Num uerum sit Christi membrum.

M.

Quibus ad eius rei notitiam argumentis perueniet?

P.

Si uera sit poenitentia fideq; praeditus, si proximos sincero amore prosequatur, si animum ab omni odio maluolentiaq; purum habeat.

M.

Num perfectum in homine, tum fidem, tum charitatem exigis?

P.

Vtranq; sanè integram & ab omni fuce uacuan esse conuenit. Verum frustra exigatur tam absoluta numeris omnibus perfectio, in qua nihil desideraretur: quando tanta nunquam in homine inueniri poterit.

M.

Non ergo ab accessu nos arcet imperfectio, qua adhuc laboramus.

P.

Quinè

## DE SACRAMENTIS

Quin potius si perfecti essemus, nullum amplius usum inter nos haberet coena: quae subleuanda nostrae imbecillitati adminiculum esse debet, ac imperfectionis subsidium.

M.

Nullumne praeterca alium finem propositum habent duo haec Sacramenta?

P.

Sunt etiam professionis nostrae nota, et quasi testes quaedam. Illorum enim usu fidem apud homines nostram profitemur, et testamur nos unum habere in Christo religionis consensum.

M.

Si quempian contingeret eorum usum adspersari, quo loco habendus esset?

P.

Haec uero obliqua esset Christi abnegatio. Certe qui talis est, cum se Christianum confiteri non dignetur, indignus est, qui inter Christianos censeatur.

M.

Satisne est, in totam uitam utrunq; semel recessisse?

P.

Vsque adeo sufficit unus baptismus, ut repetere fas non sit. Coena autem diuersa est ratio.

H

M. Quod

## DE SACRAMENTIS.

M.

Quod est discrimen illud?

P.

Per baptismum nos adoptat, & in ecclesiam suam allegit Dominus, ut pro domesticis nos exinde habeat. Postquam nos adscripsit in numerum suorum, per coenam testatur, de nobis continenter alendis curam habere.

M.

Promiscue ne ad omnes pertinet tam baptismi quam coenae administratio?

P.

Eorum, quibus mandatum est publicum docendi munus, propriae sunt istae partes. Sunt enim res inter se perpetuo nexu coniunctae, pascere ecclesiam salutis doctrina, & Sacramenta administrare.

M.

Possis ne mihi scripturae testimonio id comprobare?

P.

Baptisandi quidem mandatum Christus peculiari ter Apostolis dedit. In coenae celebratione exemplum suum iussit nos sequi. Refertur autem Euangelistae, ipsum in ea distribuenda publici ministri fecisse officium.

M.

Vcruns

## DE SACRAMENTIS.

Verum debentne pastores, quibus commissa est dispensatio, passim omnes & absq; delectu admittere?

P.

Quod ad baptismum pertinet, quia non nisi infantibus hodie confertur, discretio locum non habet. In cœna uero cauere debet minister, ne cui ipsam porrigat, quem indignum esse palam constet.

M.

Cur id?

P.

Quia non sine contumelia & profanatione Sacramenti fieret.

M.

Atqui nonne Iudam, quamlibet impius esset, eius communionem dignatus est Christus?

P.

Fateor: cum adhuc occulta foret eius impietas. Tametsi enim Christum non latebat, nondum tamen prodierat in lucem notitiamq; hominum.

M.

Quid ergo hypocritis fiet?

P.

Eos, tanquam indignos, arcere pastor non potest: sed supersedere debet, quousq; eorum nequitiam, ut hominibus innotescat, Deus reuelauerit.

H 2

M. Quid

## DE SACRAMENTIS.

M.

Quid si quempiam ipse indignum nouerit, aut fuerit admonitus?

P.

Ne id quidem ad eos communionem abdicandos foret satis: nisi legitima cognitio ecclesiaeque iudicium accedat.

M.

Certum ergo gubernationis ordinem constitutum in ecclesijs habere, opere precium est.

P.

Verum est, nec enim aliter bene moratae sunt, nec rite compositae. Haec autem ratio est, ut deligantur seniores, qui morum censurae praesint, cauendisque offendiculis inuigilent: et quos agnouerint recipiendae coenae nequaquam esse capaces, nec admitti quidem posse, quin sacramentum polluatur, eos a communicatione rejiciant.

PRE



## DE SACRAMENTIS.

Deum se nobis, animas nostras alendo, patrem exhibere.

M.

Quo clarius nobis innotescat utriusq; ueritas: de utraq; seorsum tractemus. Primum quæ est baptismi significatio?

P.

Ea duas habet partes. Nam ibi remissio peccatorum, deinde spirituale regeneratio figuratur.

M.

Quid similitudinis inest aquæ cum his rebus, ut eas representet?

P.

Peccatorum, quidem remissio species est lauacri, quo animæ suis maculis absterguntur: non secus atq; aqua abluuntur corporis sordes.

M.

Quid de regeneratione?

P.

Quoniam eius initium est naturæ nostræ mortificatio: finis uero, ut nouæ creaturæ simus: in eo nobis proponitur mortis figura, quòd capiti aqua iniicitur nouæ autem uitæ in eo, quòd non manemus sub aqua demersi, sed ad momentum duntaxat subimus tanquam in sepulchrum, ut statim emergamus.

M.

## DE SACRAMENTIS.

Num aquam esse animæ lauacrum censes?

P.

Nequaquam. Hunc enim honorem eripere Christi sanguini nefas est, qui ideo effusus fuit, ut abstergeret omnibus nostris maculis, puros coram Deo & impollutos nos redderet. Atque huius quidem purgationis fructum percipimus, cum sacro illo sanguine conscientias nostras Spiritus sanctus aspergit. Obsignationem uero in sacramento habemus.

M.

Verum an non aliud aquæ tribuis, nisi ut ablutionis tantum sit figura?

P.

Sic figuram esse sentio, ut simul annexa sit ueritas. Neque enim, sua nobis dona pollicendo, nos Deus frustratur. Proinde & peccatorum ueniam, & ita nouitatem offerri nobis in baptismo & recipi à nobis certum est.

M.

An promiscue in omnibus impletur hæc gratia?

P.

Multi dum illi sua prauitate uiam præcludunt, efficiunt ut sibi sit inanis. Ita non nisi ad fideles solos peruenit fructus. Verum inde nihil sacramenti naturæ decedit.

M.

Regeneratio autem unde?

P.

Amore

## DE SACRAMENTIS.

A morte Christi & resurrectione simul. Hæc eñ  
nim uis subest eius morti, ut per eam crucifigatur ue  
tus homo noster, & naturæ nostræ uitiositas quodã  
modo sepelitur, ne amplius uigeat in nobis. Quod au  
tem reformamur in nouam uitam ad obediendũ Dei  
iustitiæ, id est resurrectionis beneficium.

M.

Quomodo per baptismum nobis hæc bona cons  
feruntur? P.

Quia nisi promissiones illic nobis oblatas respu  
endo infructuosas reddimus, uescimur Christo, eiusq;  
spiritu donamur.

M.

Nobis uero quid agendum est, ut rite baptismo  
utamur? P.

Rectius baptismi usus in fide & pœnitentia situs  
est: hoc est, ut statuamus primum certa animi fiducia  
nos ab omnibus maculis Christi sanguine purgatos,  
Deo placere: deinde ut spiritum eius sentiamus ipsi  
in nobis habitare: atq; id operibus apud alios declare  
mus: utq; assidue nos in meditanda tum carnis mortia  
ficatione, tum iustitiæ Dei obedientia exerceamus.

M.

Si hæc requiruntur ad legitimum baptismi usum:  
qui fit ut infantes baptiserimus?

G 4

P. NOB

## DE SACRAMNTIS.

P.

Non est necesse, ut baptismum semper fide & poenitentia precedat. Sed ab alijs tantum exiguntur qui per aetatem iam sunt utriusq; capaces. Satis ergo fuerit, si infantes, postquam adoleuerint, baptismi sub uim exerant.

M.

Poterisne ratione demonstrare, nihil esse in ea re absurdi?

P.

Sane: Si mihi concessum fuerit, nihil dominum instituisse, quod sit à ratione dissentaneum. Nam cum circumcisionem poenitentiae signum fuisse Moyses & omnes prophetae doceant: fidei etiam sacramentum teste Paulo fuerit: uidemus tamen infantes ab ea non exclusit.

M.

Sed eademne causa, quae in circumcisione ualuit, nunc ad baptismum admittendi sunt?

P.

Prorsus eadem, cum promissiones, quas olim deus populo Israelitico dederat, nunc sint per totum orbem publicatae

M.

Atqui nunc inde colligis signum quoque usurpandum esse?

P. Qui

## DE SACRAMENTIS.

P.

Qui bene utrinq; expendet omnia, hoc consequi animaduertet. Neq; enim eius gratiæ, quæ Israeli ante collata fuerat, hac lege nos participes fecit Christus, ut uel obscurior erga nos esset, uel aliqua ex parte imminuta. Quin potius & luculentius eam in nos & abundantius effudit.

M.

Putasne, si à baptismo arceantur infantes, quidq; propterea dei gratiæ de cedere, ut dici possit Christi aduentu fuisse imminutam?

P.

Id quidem euidenter patet. Signo enim sublato, quod ad testandum dei misericordiam, & cōfirmandas promissiones plurimum ualet, deesset nobis eximia consolatio, qua fruebantur ueteres.

M.

Sic ergo sentis: cum Deus sub ueteri testamento, ut se patrem paruulorum ostenderet, salutis promissionem in eorum corporibus insculptam esse uoluerit signo uisibili: indignum fore, si minus confirmationis à Christi aduentu habeant fideles: quando & eadem hodie nobis promissio destinatur, quæ olim patribus: & clarius bonitatis suæ specimen nobis in Christo exhibuit Deus.

G 5

P. Sic

## DE SACRAMENTIS.

Sic sentio. Præterea cum satis constet, uim substantiamq; ut ita loquar, baptismi infantibus esse cōmune, si illis negaretur signum, quod ueritate est inferius, aperta illis iniuria fieret.

M.

Qua ergo conditione baptisandi sunt infantes?

P.

Vt testatum fiat, benedictionis, fidelium semini promissæ, ipsos esse heredes: quo agnita, postq; adoleuerint, baptismi sui ueritate, fructum ex eo percipiant, ac proferant.

M.

Transcamus ad coenam. Ac primo quidem ex te scire uelim, quæ sit eius significatio.

P.

Ideo à Christo instituta est, ut corporis & sanguinis sui communicatione educari in spem uitæ æternæ animas nostras nos doceret: idq; nobis certū redderet.

M.

Cur autem pane corpus, uino sanguis Domini figuratur?

P.

Nempe hinc docemur, quam uim habet panis in nutriendis corporibus, ad suslinendam præsentem uitam, eandem corpori Domini inesse, ad alendas spiritus  
rituas

## DE SACRAMENTIS.

ritualiter animas. Sicuti uino exhilarantur hominum  
corda, reficiuntur uires, totus homo roboratur, ita  
ex Domini sanguine eosdem ab animis nostris usus  
percipi.

M.

Ergone corpore Domini & sanguine uescimur?

P.

Ita sentio. Nam cum in eo sita sit tota salutis nos-  
træ fiducia, ut accepta nobis feretur obedientia  
ipsius, quam patri præstitit, perinde ac si nostra  
foret: ipsum à nobis possideri necesse est. Neq; enim  
bona nobis sua aliter communicat, nisi dum se nostrum  
facit.

M.

Atqui nonne tunc se dedit, cū se exposuit in mors-  
tem, ut nos à mortis iudicio redemptos patri recon-  
ciliaret?

P.

Id quidem uerum est: sed non satis est nobis, nisi  
cum nunc recipiamus: quo mortis eius efficacia frus-  
trata usq; ad nos perueniat.

M.

Recipiendi porrò modus an non fide constat?

P.

Fateor. Sed hoc simul addo fieri id, dum non solū  
mortuū credimus quò nos à morte liberaret, & sus-  
citatum quò nobis uitam acquireret: sed in nobis  
quoque habitare agnoscimus, nosq; illi coniunctos  
esse

## DE SACRAMENTIS.

esse eo unitatis genere, quo membra cum capite suo cohererent: ut huius unitatis beneficio omnium eius bonorum participes fiamus.

M.

Nunquid hanc communionem per solam coenam obtinemus?

P.

Imò uerò. Nam & per euangelium, teste Paulo, nobis communicatur Christus: Et merito hoc Paulus docet: cum illic audiamus, nos carnem esse de carne eius, & ossa ex ossibus ipsum esse panem uiuum, qui è caelo ad nutriendas animas nostras, descendit: nos unum esse cum ipso, sicuti cum patre unum est. Et similia.

M.

Quid amplius ex sacramento consequimur, aut quid praeterea utilitatis nobis confert?

P.

Hoc scilicet, quod illa de qua dixi, communicatio nobis confirmatur & augetur. Tametsi enim tum in baptismo, tum in euangelio nobis exhibetur Christus: cum tamen non recipimus tum, sed ex parte tantum.

M.

Quid ergo in symbolo panis habemus?

P.

Corpus Christi, ut semel pro nobis ad nos Deo reconcilia-

concia



PRECATIONES PIAE.

PRECATIO

MATVINA.

**D**Eus mi, pater mi, & seruator, qui gratia erga  
me tua effecisti, ut transacta nocte ad hunc  
diem peruenirem: fac etiã, ut ipsum totũ in sanctissim  
mi numinis tui cultu, & ueneratione consumã. Nihil  
omnino aut cogitem, aut dicam, aut faciam, quod eo  
non tendat, ut tibi obsequar, & uoluntati tuã mo  
rem geram: quo scilicet actiones omnes meã referan  
tur ad gloriam nominis tui: atq; fratrum meorum sas  
lutem, dum exemplo meo ad te colendum instruens  
tur. Atq; ut mundum hunc, ad uitã externã usus, solis  
tui splendore illuminas: ita fulgore spiritus tui, mens  
tem meam illustra, qui me in uia iustitiã tuã dirigat.

Quamcumq; ad rem applicem animum meum, is  
mibi semper sit propositus finis, ut tibi honoriq; tuo  
inseruiam. Omnem foelicitatem à gratia & benefi  
centia tua sola expectem, Nec quicquam omnino ag  
grediar, quod tibi gratum non sit. Effice præterea, ut  
dum huius uitã tuendã causa laboro, & ea curo, quã  
ad uictum & cultũ corporis pertinent, altius tamen  
erigam animum, ad beatam nempe & coelestem uis  
tam, quam filijs tuis promisiisti. Nihilominus, tam anĩ

H 3 me

## PRECAZIONIES PIAE.

me quam corporis protectorem te mihi exhibendo,  
aduersus omnes Sathanae insultus me confirmes ac  
munias, & ab omnibus periculis, quae nobis assidue  
in hac uita impendent, liberaes. Adhaec, cum parum sit  
coepisse, nisi perseuerem, ideo a te peto Domine, ne  
mihi in hodiernum diem tantum dux sis ac rector, sed  
usque ad uitae finem me in tuam fidem suscipias, quod  
sub tuis auspicijs totus uita meae cursus transigatur.  
Et quia proficiendum nobis est, gratiae in me tuae do-  
na adauge indies, tantisper dum penitus adhaeream  
filio tuo Iesu Christo, quem uerum solem lucentem  
perpetuo in animis nostris merito appellamus.

Quae tot tantaque beneficia, ut abs te ob-  
neam, obliuiscere delictorum mo-  
rum, eaque infinita misericor-  
dia tua, mihi res  
mitte:

quod te facturum promisisti ijs, qui te ex  
animo inuocauerint. Amen.

F I N I S.

AB: 155706

ULB Halle

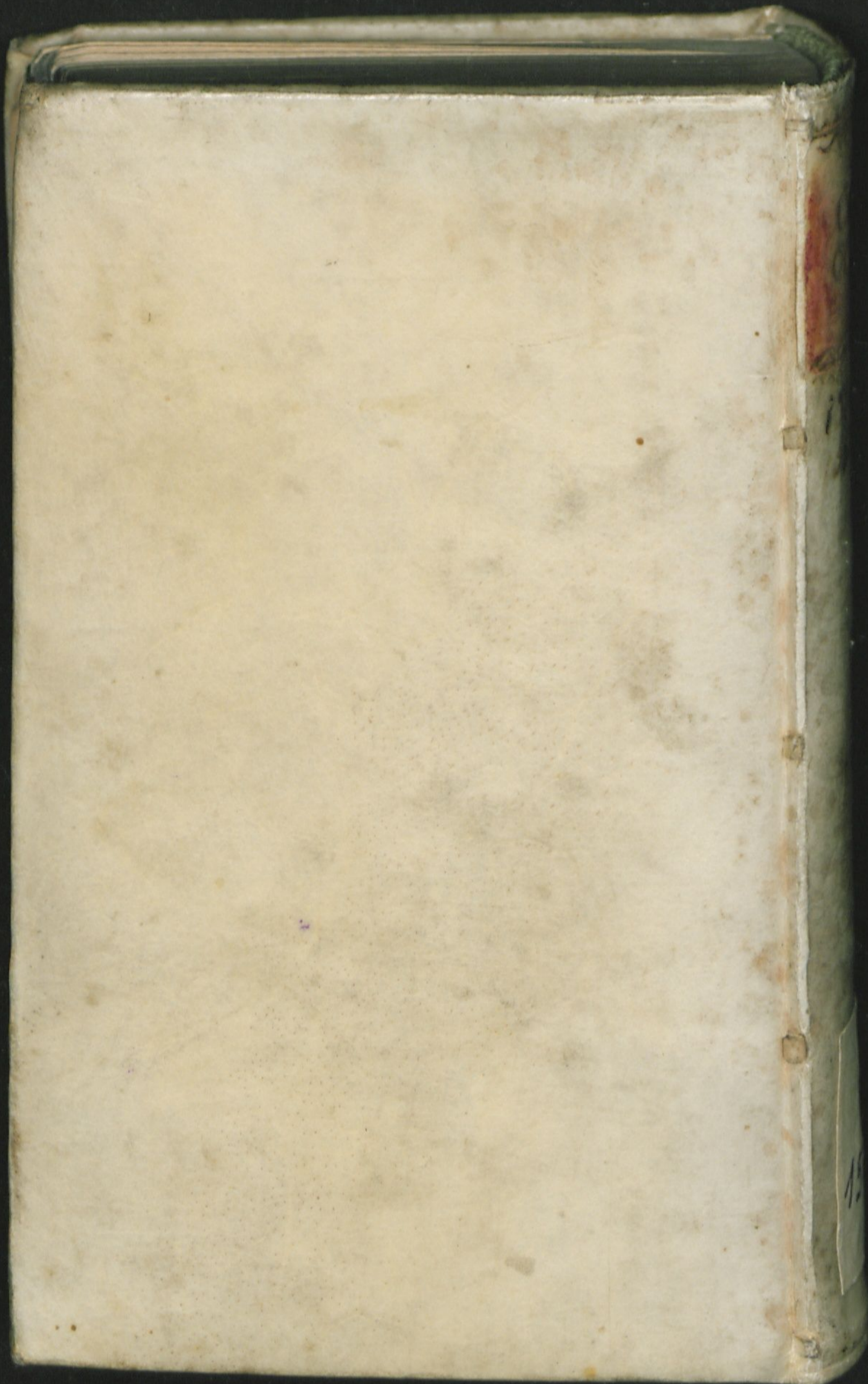
3

001 712 527



sb

413.

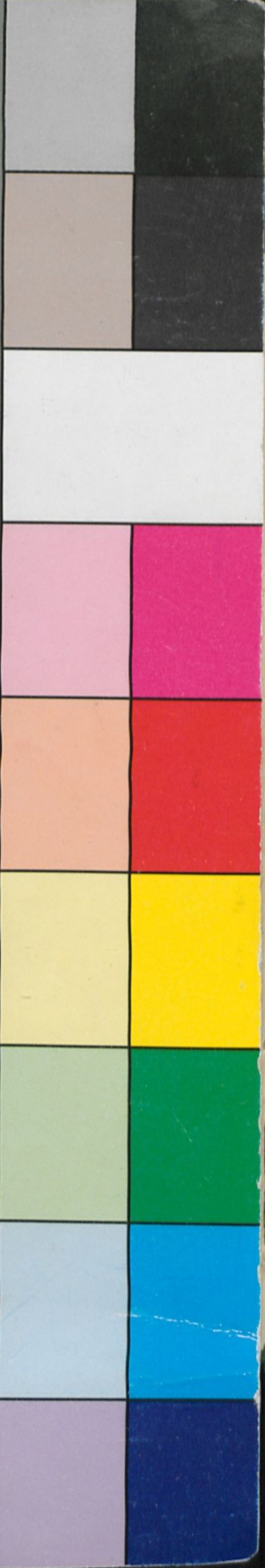


Inches  
Centimetres

B.I.G.

Farbkarte #13

Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black



# CATECHISMVS

ECCLESIAE GENEVENSIS;  
*hoc est, formula erudiendi  
pueros in doctrina  
Christi.*

*Authore Ioan. Caluino.*



COLONIAE AGRIPPINAE  
*Apud Ioannem Offenbrug.*  
M. D. LIIII.

36

